

גריון

תַּחֲכַמֵּי מִצְוַתְךָ

באגדה ובהלכה
מפי הרב אורן מזרית שליט"א

פרשת נח

גליון

תורתך חבני

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל:

0509013000

0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:

0509013000

0506491414

למעוניינים

ניתן לקבל השיחה במייל:

toraoren@gmail.com

עיצוב ועימוד:

שלמה. נ.

0504158840

shlomo131375@gmail.com

היונה הביאה אורה לעולם

לעת ערב - טללי תחיה ל'עת ערב' ג
ב'עניי ה' - מצא חן כי העמיד את ה' לנגדו בכל עת ו
ונח מצא - ע"י האמונה יושפע עליו שפע רב ו
אלופינו מסובלים - באמונתו יהיו חייו שלווים ושקטים ט
שלא תעלה קנאתי - ע"י האמונה ינצל מן הקנאה י
ובאת אל התיבה - כוחן של תיבות התפילה יא
הגומל חסדים טובים - גמילות חסד פסגולה לזש"ק יב
והרחיקנו מחבר רע - ההתרחקות מחברים רעים ומכל מיני משחית יג
חדש ימינו - להתחיל מחדש בהתחדשות יד

סימן חצר [רצח] - דיני נר להבדלה ג

לברך בורא מאורי האש על נר שהדליקוהו בשבת על ידי גוי יז
בשבת ברכת מאורי האש ברכה לבטלה [נר שהודלק בעבירה] - חזר לברך הגפן יח
נר שהודלק לכבוד, כגון לכבוד חתן וכלה, וכן נר שהודלק ל"עילוי נשמה" אין מברכים עליו יח
סומא אינו מברך בורא מאורי האש יט
יש לו פאב עינים, ואינו יכול להסתכל בנר, אם יברך בורא מאורי האש כב
מומר לאשה שאינה טהורה לאחוז את הנר בעת ברכת מאורי האש כב

סימן רצח - אכילה ומלאכה קודם ההבדלה א

איסור אכילה ושתיה קודם ההבדלה כג
לאכול או לטעום בבין השמשות שהוא ספק חשיכה כה
אם היה יושב ושותה זין או חמר מדינה, וחשכה, צריך להפסיק כח
היה אוכל פירות בשבת ושקעה החמה אם צריך להפסיק כט
אין לנשים להקל לאכול קודם ההבדלה כט
לשתות מים קודם ההבדלה ל
טעה וברך על דבר מאכל קודם ההבדלה אם יטעם מעט ל

הַיּוֹנָה הַבִּיאָה אוֹרָה לְעוֹלָם

לַעֲת עָרַב - טַלְלֵי תַּחִּיהַ לַעֲת עָרַב

רְאִיתִי בְּבֶאֱר הַפָּרָשָׁה (נח) שֶׁכָּתַב בְּפָרֻשְׁתָּנוּ (ח, יא), 'וּתְבוֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲת עָרַב וְהָנָה עֲלָה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, וַיִּדְרָשׁוּ חֲז"ל (עִירוּבִין יח:) 'טָרֶף בְּפִיהָ' - אָמְרָה יוֹנָה לִפְנֵי הַקֵּב"ה, רַב־ש"ע, יִהְיוּ מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִין כְּזֵית וּמְסוּרִין בִּידָה, וְאֵל יִהְיוּ מְתוּקִין כְּדָבָשׁ וּתְלוּן בֵּיד בָּשָׂר וָדָם, כְּתִיב הֲכָא טָרֶף, וְכִתִּיב הָתָם (מִשְׁלֵי ל ח) הַטְרִיפִנִי לַחֵם חוּקִי.

הַקִּשָּׁה הַגֵּה"ק רַבִּי שְׁלֹמֹה קִלְוֶגֶר זי"ע (חֲכָמַת הַתּוֹרָה, תַּקפ"ג) מָה עֲנִין בְּקִשְׁתַּת הַיּוֹנָה 'יִהְיוּ מְזוֹנוֹתֵי מְסוּרִים בִּידֵי הַקֵּב"ה' לַעֲת חֲזָרְתָה עִתָּה אֶל הַתִּיבָה, וְכִי רָצָתָה לְקַנְטֵר אֶת נֹחַ - אַחֵר שֶׁהוּא זֶן אוֹתָהּ בְּמִשְׁוֹן כְּשֶׁנָּה תְּמִימָה, וְכִי עִתָּה הוּא הַזְּמַן לְדַבֵּר כְּזֹאת. עוֹד הַקִּשָּׁה כִּי הֵנָּה חֲז"ל אָמְרוּ עַל אוֹתָהּ 'יוֹנָה (תַּחֲנוּמָא תַּצְנָה ה) 'מָה הַיּוֹנָה הַבִּיאָה אוֹרָה לְעוֹלָם, וְאֵינוּ מְבוֹאֵר אֵיזָה 'אוֹרָה' הַבִּיאָה, וְהִיכֵן יִשׁ 'אוֹרָה' בְּעֵלְהָ הַזֵּית, וְאֵף אִם נִפְרַשׁ שֶׁהַכּוֹנֵה לְשֵׁמוֹ 'הַיּוֹצֵא מֵהַזֵּית עֲדִיין צָרִיךְ בִּיאור מִדּוּעַ הַבִּיאָה דִּיִּיקָא עֲלֶיהָ שֶׁל זֵית וְלֹא דָּבָר אַחֵר שֶׁהוּא סִימָן לְאוֹר.

וּמִבְּאֵר, כִּי הֵנָּה מְצִינוּ בְּמִדְרָשׁ (בְּר"ר לז, ו) שֶׁנֶּחֱם לֹא רָצָה לְצַאת מִהַתִּיבָה מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁשׁ שֶׁמָּא יָבוֹא עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת אֶת הָאָרֶץ, וְלָכֵן אָמַר - וְכִי אֲצַא וְאֶהְיָ פָּרָה וְרִבָּה לְמֵאֲרָה, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקֵּב"ה שֶׁלֹּא יָבִיא שׁוּב מִבּוֹל לְעוֹלָם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִשׁ לְהוֹסִיף וְלֹאמַר, כִּי לְבוֹ שֶׁל נֹחַ הָיָה כְּבִד עָלָיו, בְּרִאוֹתָיו אֶת תּוֹקֶף הַגְּלוּת וְהַצָּרוֹת הָעֲתִידִים לְבוֹא, וְאָמַר - וְכִי אֶעֱסוֹק בְּבִנְיִין הָעוֹלָם וּבִישׁוּבוֹ כְּדִי שִׁיְהִיו בְּנֵי אָדָם נִמְקִים וּמִתְיַסְרִים. וְכִתְשׁוּבָה עַל חֲשָׁשׁוֹת הַלֵּלוֹ שֶׁבָּה הַיּוֹנָה לַעֲת עָרַב וְהַבִּיאָה עֲלֶיהָ זֵית שֶׁהוּא סִימָן אוֹרָה לְעוֹלָם, לְרַמֵּז לוֹ עַל בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וְכִדְכָתִיב (זְכַרְיָה יד ז) 'וַיְהִי לַעֲת עָרַב יִהְיָ אוֹר', כְּלוֹמַר שֶׁעֲתִידִין לְהַגְאֵל בְּגִאוּלַּת עוֹלָם, וְעִבּוֹר זֶה כְּדֹא לְעֶסוֹק בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם.

וְהוֹסִיפָה לֹאמַר לוֹ, תֵּדַע, כִּי בִיאַת הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה ע"י שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְצוּ לַחֲסוֹת בְּצֵל הַשִּׁי"ת וְלִהְיוֹת תְּלוּיִים בּוֹ, וְכִדְכָתִיב (צִפְנִיָּה ג יב) 'וְהִשְׁאֲרֵתִי בָךְ עִנִּי וְדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם ה'", וְהִרִי שְׁעִיקָר זְכוּת הַגְּאוּלָּה לִהְיוֹת בּוֹטְחִין בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וּבָזֶה מְבוֹאֵר מֵהוּ ה'אוֹרָה' שֶׁנִּשְׁאָה בְּכִנְפֶיהָ, הֵינּוּ אוֹר הַתְּקוּהָ הַיְּחוּל וְהַמְּחִסָּה בָּהּ, וְלָכֵן אָמְרָה 'יִהְיוּ מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִין כְּזֵית וּמְסוּרִין בִּידָה, וְאֵל יִהְיוּ מְתוּקִין כְּדָבָשׁ וּתְלוּן בֵּיד בָּשָׂר וָדָם', כִּי גַם בְּעַת הַמְּרִירוֹת וְהַגְּלוּת (דְּוִגְמַת זֵית הַמֵּר), עִם נְשִׂיאוֹת עֵינֵי לְמָרוֹם הַכֹּל נִמְתָּק וְנִעֲשֶׂה כוֹל אוֹרָה.

וְזֶה מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִיפָא דְקָרָא 'וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, כִּי הֵנָּה 'מַיִם' מְרַמֵּז עַל אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (שֶׁה"ש ר), עַל הַפְּסוּק (שֶׁה"ש ח, ז) 'מַיִם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֵהָבָה' - אֵלּוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְר"ל, כִּי אַחֵר שֶׁגִּילְתָּהּ יוֹנָה אֶת סוֹד הַגְּאוּלָּה - אֲשֶׁר בּוֹא תְּבוֹא כְּאֲשֶׁר יִבְטְחוּ רַק בַּהֲשִׁי"ת לְבַדּוֹ וְיִרְצוּ לִהְיוֹת תְּלוּיִים אֵף בּוֹ, מִמִּילָא יֵדַע נֹחַ כִּי קָלוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם מֵעַל הָאָרֶץ, וַיִּנְצְלוּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁעֶבֶד עוֹל הַגּוֹיִים מֵעַל צְוֹאֲרֵיהֶם.

נִמְצְיָנוּ לְמַדִּים כִּי הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה תִּהְיֶה בְּזְכוּת הַבְּטָחוֹן, וְכֵן כָּתַב בִּסְפָה"ק 'קֵב הַיִּשְׂר' (פָּרָק פ"ב) בְּזֶה"ל, אָמְרוּ רַז"ל בְּשִׁבְלֵי ד' דְּבָרִים נִגְאָלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְכִי וּבְשִׁבְלֵי שֶׁהִיוּ תּוֹלִין בְּטַחוֹנָם בַּהֲקֵב"ה, וְכִמּוֹ שֶׁהִיָּתָה גְּאוּלָּה רִאשׁוֹנָה כֵּן תִּהְיֶה גְּאוּלָּה אַחֲרוֹנָה וְכו', עַל כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשָּׁיג בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא לְעַכֵּב הַגְּאוּלָּה וְלִתְלוֹת בְּטַחוֹנוֹ בַּהֲקֵב"ה, וְכֵל הַזֵּהִיר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים הַנ"ל שֶׁנִּגְאָלוּ אֲבוֹתֵינוּ יִזְכֶּה לְמַהֵר וּלְקַרֵּב אֶת גְּאוּלְתֵּינוּ (וַעֲי"ש מֵה שֶׁמֶצְרִיךְ בְּזֶה).

וּבִזֶּה פִּירֵשׁ הַגֵּה"ק ה'בֵּן אִישׁ חִי' זי"ע (בֵּן יְהוּדִיעַ) מֵה דְאִיתָא בְּגַמ' (סְנֵהֲדִין צח.) 'אֵין בֵּן דְּדוֹד בָּא עַד שֶׁיִּבּוֹקֵשׁ דָּג לְחוּלָה וְלֹא יִמָּצֵא', כִּי דָּג' הוּא מְלִשׁוֹן דְּאָגָה, וְהַכּוּוֹנָה הִיא, שְׂאִין בֵּן דְּדוֹד בָּא עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָּהֶם דְּאָגָה כָּלָל מִפְּנֵי שֶׁיִּשׁ לָהֶם מִידַת הַבְּטָחוֹן.

בכל יום חמשה דיגרי זקב ואתה שני דיגרי פספ, כל זה הוא בריוח הגשמי, אבל בריוח רוחני מי יודע כמה וכמה יתרון יש לך על אחיה, ובאמת זה הריוח העיקר, ולכן שמח בחלקך ואל תקוץ ביגיעת מלאכתך.

והנה אמרו חז"ל (שמו"ר לו, א) שנמשלו ישראל לזית, וכמו שנאמר (ירמיה יא טז) 'זית רענן יפה תואר קרא ה' שמה, שכשם שהזית אינו מוציא שמנו אלא ידי שטוחנים וכותשים אותו, כך ישראל מאירים ונותנים את שמנם' על ידי הדיגרים הבאים עליהם. ומעתה יתבאר היטב מה שאמרה היונה מוטב יהיו מזונותי מורוין כזית, שכשם שהזית מוציא שמנו על ידי שפוחשים ומכים בו, כך עמל עסק הפרנסה מתקן ומזכך הרבה את מי שנגזר עליו להתייסר בהבאת טרף לביתו בקושי המלאכה ובחסרון המזונות.

כיו"ב נלמד עוד, שהנה נח הצדיק יושב כשנה תמימה סגור ומסוגר בתיבה סגורה וחתומה, בו תרמוש כל חייתו יער, חיות טובות ורעות, ועליו להאכילם ולהשקותם במשך כל היום והלילה, והוא ממש כיושב ב'בית האסורים' כשהוא משמש ב'עבודות שירות', ולכאורה כיצד נשאר שלם בדעתו ושכלו... וכל אחד ידמה לעצמו, כיצד הוא היה נראה אחרי שנה תמימה כזאת, והרי את מיטב רופאי הנפשות (פסיכולוגים) היו צריכים להזעיק אליו, וכולי האי ואולי... אבל האמת תורה דרבה, כי כל זה אינו אלא בזמנים פתיקונים, לא כן גבי נח, שידע היטב שהמבול משתולל בחוצות, כל העולם טובע במים הזדונים, ותיבה חתומה זאת היא 'מגן ומושיע' עבורו, בוודאי היה שש ושמח בכל רגע על ש'זכה' להיות חתום ונעול תחת מסגר וברית, וכל עבודתו ויגיעתו שמה היו לו למשיב נפש, בידועו כי רק כך תנצל נפשו... כיו"ב, יפירו בניו וידעו, כי כל מצב הנראה להם כ'בית האסורים' וקושי נורא, כל 'מסגר' ועמל אינו אלא לטובתם הגמורה, להצילם ממים הזדונים למען חיותם כהיום הזה בזה ובבא.

ואמר ת"ח אחד שיש ללמוד זאת מהכתוב בפרשתנו (ז, טז) 'ויסגור ה' בעדו', ובתרגום 'ואגין ה' עלוה', הרי לך כי פעמים נראה לאדם שהקב"ה סגר בעדו מכל צד ואופן, וח"ו חשוך עליו עולמו, אך אדרבה, ב'תרגום' הדבר יתגלה לו שהקב"ה 'מגן' עליו, ולא סגר עליו ומחשיך.

ויש להוסיף עוד, שכשם שהדברים אמורים לענין גלות וגאולת הכלל, כן הדברים אמורים גם לגבי גלות הפרט וגאולתו, והיונה מביאה אורה לכל איש ואיש כאשר הוא, אם הוא מחוסר פרנסה ח"ו, או שיש לו חולה בתוך ביתו רח"ל, או בכל צרה וצרה שלא תבוא, שיתחזק וידע נאמנה כי לעת ערב יהיה אור, גם במצב הקשה ביותר לא יאבד תקוותו, אלא יבטח באבינו שבשמים שיחוס וירחם עליו ויהפוך עליו את הגלגל לטובה, ואדרבה בזכות שיבטח בהקב"ה - יושע במהרה מכל צרתו ויגאל גאולת עולם במהרה.

הקשה הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (פן יהודע עירובין יח:) מדוע דימתה היונה את מרירות הפרנסה ל'זית' דייקא ולא לפרי אחר שיש בו מרירות. ומבאר באריכות גדולה, בהקדים מעשה בבי' אחים, שהיה אחד מהם עוסק לפרנסתו במלאכת הצורפות בכלי פספ וזקב, ומחמת שהוצרך לממון הרבה כי היו טפלי תלויים בו ולא ידע לא היה בצורפות כדי הרווחה גדולה לכן היה צריך לעסוק במלאכתו כל היום וגם לרבות איזה שעות מן הלילה - מלאכה שיש בה יגיעה רבה עד מאד, הכה בסדן ונפח באש פחם להוציא כלי למעשהו, ובכל העמל הרב הזה לא הרויח יותר משני דיגרי פספ בכל יום, לעומתו היתה מלאכת אחיו בעסק הרפכה של אבנים טובות ומרגליות, והיה עוסק שלש שעות בלבד בכל יום ומרוויח דיגרי זקב בכל יום ומלאכתו נקיה וקלה שאין בה עמל רב. הלא ה'צורף' אצל חכם וחסיד אחד ויאמר לו, אני ואחי בני איש אחד אנחנו, ממה נפשך אם אנחנו מתפרנסים בזכות אבינו הרי צריך שיגן עלינו זכות בהשוואה אחת, ומה נשתנה חלקי מחלק אחי, ואם אנחנו מתפרנסים בזכות עצמנו הלא אנכי מעשי הטובים הם עשור ידות על של אחי ולמה אני כך ואחי כך.

השיב לו החכם, בני אתה רואה יתרון אחיך עליך בריוח הגשמי בלבד, ואין אתה רואה בהרווחה הרוחנית היקרה למאד, כי הלא תדע דעל ידי עסק הגשמי של עוה"ז שהאדם עוסק באמונה וטורח ויגע בו ביגיעה למצוא פרנסתו הוא עושה בירור גדול לניצוצות הקדושה עשור ידות על מי שאין לו יגיעה רבה בפרנסתו, כי לפום צערא אגרא, ועל כן אע"פ שאתה רואה הרווחת אחיך

רַמְעֵשָׁה כל עוד שלא הצליחו לסדר דירה לא היו יכולים לקבוע זמן לחתונה. באחד הימים שלח הגה"ק החזו"א זי"ע וקרא לבחור, משבא לפניו אמר לו, הנכם יכולים לקבוע זמן לחתונה כבר יש לכם דירה... וזה דבר המעשה, כי בעיר ת"א ה"ה דר יהודי יקר ירא"ש ממעריציו של החזו"א - הוא האיש אשר בנה את ביתו של החזו"א בבני ברק, הוא ה"ה גביר בן שבועים שנה שבא להשתקע בארה"ק כדי לחיות בה את שארית חייו, וה"ה גר בדירת פאר בת"א.

אילם פעבור תקופה החליטו בני משפחתו שנשארו בארה"ב שאינם מוותרים, אבינו חייב לחזור אליהם, ואותו זמן נכבד נגש אל החזו"א ואמר לו שיש לו דירת פאר בת"א - שמה תוכלו להמליץ לי על בחור ישיבה שאוכל לתת לו את הדירה לדור בה וכן אדע שהדירה נמצאת בידיים טובות.

משם יצא האיש והלך לביתו של גאב"ד פוניבז', וגם לו סיפר את מעשה דירתו שהוא מחפש בחור ישיבה, ענה הגאב"ד אכן יש לי בחור כפן בישיבה ושמו... והגביר נתרגש לשמוע ששני הגדולים מציעים לו אותה הצעה.

החזו"א אמר לו תגור שם ד' ה' שנים ולאחמ"כ ה' יעזור, ואכן אחר ד' שנים נקרא לשמש פראש ישיבה בכפר חסידים ובמשך שנה אחת נסע בכל שבוע וחזור לשבת, ולאחר השנה החמישית קיבל דירה בכפר חסידים (ונתבררו דברי החזו"א, שאמר לו שידור שם ד' ה' שנים, ד' שנים דר לגמרי, ושנה חמישית נסע הלך ושוב).

עוד יש להביא מה שכתב הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע על האמור בפרשתנו (ח, א) 'ויזכור אלוהים את נח', שהרי ידוע כי שם 'אלוהים' מורה על מידת הדין ואילו שם 'הוי"ה' ב"ה מורה על מידת הרחמים, ואם כן יש לתמוה מדוע נאמר ויזכור אלוהים את נח ולא ויזכור הוי"ה. ומבאר בהאי לישנא, ע"ד מאמר הפתוב (תהילים קלו, כג) 'שבשפילנו זכר לנו', ונודע פירושו, שעי" השפלות שהקב"ה משפיל עמו ישראל הוא זוכר אותם להעלותם למעלה למעלה, וכמאמר חז"ל (שמו"ר א ט) בפסוק ועלה מן הארץ, כל זמן שישראל בירידה התחתונה הם עולים, אמר דוד (תהילים מד, כו) 'כי שחה לעפר נפשינו' וגו' אותה שעה קומה

חלילה (פידוע שהתרגום אינו מפרש 'לשון' המקרא, כי אם את תוכן הענין).

הוסיף ה"ן איש חי עוד לבאר ביסוד הדברים מה שנאמר אצל דוד המלך בברחו מפני אבשלום בנו, 'ודוד עולה במעלה הזיתים עלה ובוכה וראש לו חפוי' וגו' (שמואל ב' טו, ל), וז"ל, כלומר הלא תראה את דוד המלך ע"ה כל ימיו בצער ויסורי מלחמות ביגיעה רבה, אף שלמה המלך בנו ה"ה כל ימיו בעונג ונחת, וכמו שאמר (מלכים א' ה יח) 'ועתה הניח ה' אלוהי מסביב אין שטן ואין פגע רע', וא"כ בהשקפה הראשונה יחשוב האדם כי שלמה ה"ה חלקו יותר חשוב משל דוד אביו, אך באמת לא כן כי דוד שיגע במלחמות ה' קנה לו ריוח עצום ונורא אלף ידות על הרנוחה של שלמה, ונמצא כי מעלת דוד דומה למעלת הזיתים שהם מרים אף ע"י כתישה שפותשים אותם יוצא מהם שמן מתוק ומאיר לעולם, וכן הפרי המתוק לא יצא דבר שמאיר לעולם, ולזה אמר דוד עולה במעלה הזיתים דייקא, דהעילוי שלו ה"ה כמו העילוי שיהיה לזיתים דע"י פתישתם יוצא מהם שמן מתוק הנאכל וגם מאיר לעולם ולכן קרה לו כך וכן, דהפל הוא לטובה ולהרנוחה. עכ"ל.

ואם כי בוודאי עלינו להתפלל להינצל מכל מיני צער ודחקות, אך עכ"פ יש בזה כדי חיזוק למי שפבר זימנו לו מן השמים קושי בפרנסה או בגידול הבנים או בייסורים אחרים הם וכיוצא בהם, כי הפל הוא לטובה ולהרנוחה, והרי הוא עולה ומתעלה במעלה הזיתים...

סיפר הגאון רבי אורי קלרמן זצ"ל מראשי ישיבת כנסת חזקיהו ברכסים כפר חסידים, שהיה מראשוני תלמידי ישיבת פוניבז', שאחר שבא בברית האירוסין, לא ידעו שני המחוננים מאין ישיגו דירה עבור הבית הנבנה, ולכן לא קבעו זמן חתונה. אמנם הוא עצמו היה שרוי בשלמות הנפש עצומה, ועסק בתורה בהתמדה נפלאה ללא כל דאגה, כשבא החתן לפני החזו"א, שאלו החזו"א על הנעשה עמו, ופקד עליו - תאמין שהש"ת לא יטוש אותך אלא יהיה בעזרך ויסדר לך דירה. ואכן האמין בה' אחר הזמן שאלו החזו"א, מה אתה מאמין, ענה החתן שהוא מאמין שה' יזמין דירה של חדר, אמר לו החזו"א, ומה איכפת לך לבטוח על דירה גדולה, כי אין מעצור לה' להושיע בין רב בין מעט.

ואוֹבִיבִים. אָבֵל 'נח' הוא מְלָשׁוֹן מְנוּחָה, בּוֹ נִתְקַיֵּים 'עַל מִי מְנוּחוֹת יִנְהַלְנִי... יִנְחֲנִי בְּמַעְגְלֵי צִדִּיק' (תהילים כג, ב-ג), כִּי בְּאַמוֹנָתוֹ וּבְטַחוֹנוֹ בַּה' לֹא חָשַׁשׁ מִדְּבָר, בִּידְעוֹ שֶׁכָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ מִשְׁמִיָּא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ, וְאַכֵּן זָכָה לְמִי מְנוּחוֹת וְנִיצַל מִמֵּם הַיָּדוֹנִים.

וְנַח מְצֵא - ע"י הָאֱמוּנָה יוֹשֶׁפֶעַ עֲלֵיו שְׁפַע רַב

בְּשִׁירָה הָאָדָם כִּי כָל הַנְּהַגַת עוֹלָם בְּיַד הַקֶּבֶ"ה הַטּוֹב וְהַמִּיטִיב לְכָל, תִּשְׁלֹו נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם וְתִשְׁקֹט סַעֲרַת רוּחוֹ בְּבוֹאוֹ לְפָרֶשֶׁת דְּרָכִים וְלִמְבוֹי סְתוּם... בִּידְעוֹ כִּי ה' אֹר לִי בְּכָל עֵת וּמַצֵּב.

וְכַתֵּב הִרְהִ"ק ה'חִידוּשֵׁי הִרְ"ם' (לִיקוּטֵי הִרְ"ם בְּרֵאשִׁית ו ח) 'וְנַח מְצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה', וצ"ב, כִּיצַד מְצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה' - וְהִרְ"י אֵין מִשְׁוֹא פָּנִים לְפָנָיו, אֶלָּא בִּיאֻרוֹ, וז"ל. אֵיתָא, שֶׁלִּשָּׁה מִיָּנִי חֵן יִשָּׁנָם, וּמֵהֶם יָכוֹל הָאָדָם לְלַמּוֹד וְלִמְצוֹא חֵן, הָאֶחָד, חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ... וְזֶהוּ יַעֲן שָׁאִין לְאִשָּׁה מְקוֹם אַחֵר וְהִיא מִתְבַּטֶּלֶת אֵלָיו. גַּם שָׂאֵר מִיָּנֵי חֵן הֵנָּה דּוּמִים לְבַחֲנִיהָ זֹה, שֶׁכָּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְבַּטֵּל לְהַבּוֹרָא יֵת וְיִדְעֵ שָׁאִין לוֹ חֵיוֹת מִשּׁוֹם דְּבָר רַק מִהַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא אֲזַ אֵף שָׁאִינוֹ הִגּוֹן וְרֹאזֵי הִרְיָהּ מוֹצֵא חֵן וְהַשִּׁי"ת מְסִייעוֹ לְהִיוֹת צִדִּיק בְּאַמֶּת.

וְכֵן בִּיאֻרוֹ צִדִּיקִים אֶת הַכְּתוּב (דְּבָרִים כג יא) 'כִּי יִהְיֶה בָּךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקֶּרֶה לִילָה', כִּי הָאָדָם אֲשֶׁר 'אֵינוֹ טָהוֹר' יִתְלוֹנֵן לּוֹמֵר א. הִבֵּט וְרָאָה מָה אֵירַע לִי מִמִּקְרֵי הָעוֹלָם, מִכִּיּוֹן שָׁאִינוֹ רוֹאָה בְּכָל מְאוֹרְעוּתָיו כִּי ה' עֲשֶׂה זֹאת. ב. אוֹיָה לִי כִּי בָּאָה עָלַי חֲשֶׁכֶת לִילָה, חֲשׁוֹן עָלַי עוֹלָמִי. אֲמַנָּם, כִּיצַד יִטְהַר הַמִּיטְהַר - כְּשִׁידַע וְיִכִּיר אֶת רִיבּוֹנוֹ בְּכָל תַּהֲלוּכוֹת חַיָּיו, 'וַיִּשְׁפֹּם וַיֹּאמֶר' אֵין מִקֶּרֶה בְּעוֹלָם אֶלָּא הַכֹּל מֵאֵת ה' הוּא, וּבָזָה 'אֵיר לַעֲצֻמוֹ חֲשֶׁכֶת הַלַּיִל, פּוֹק חֲזִי מִמֶּנְהֶגוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁבִּיד הָאָדָם לְהֵאִיר אֵף אֶת הַחֲשִׁיכָה וְהַעֲלִטָה הַגְּדוּלָּה - בְּאוֹר הָאֲבוּקָה הַמְּאִירָה וּבָאָה, אֵף הָאֱמוּנָה כְּמוֹהָ כְּאֲבוּקָה הַמְּאִירָה תַּהֲלוּכוֹת חַיָּיו שֶׁל אָדָם, וְאוֹר לוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה.

מִשְׁרַ אֲמָרוֹ לְמָה שָׁנְהוּג לְהַכְנִיס יְלָדִים לַמַּעֲרָה חֲשׁוּכָה לְגַמְרִי, בְּהִילּוּכָם רוֹאִים הַתִּינוּקוֹת כְּמִי שֵׁישׁ בְּצִידֵי הַמַּעֲרָה חֵיוֹת טוֹרְפוֹת הַמִּשְׁחָרוֹת לְטָרֵף בְּעֵינֵימִי מְטִילוֹת

עֲזָרָתָה לָנוּ וְהֵם עוֹלָיִם לְמַעֲלָה, וִירִידָה זוֹ צוֹרֵךְ עֲלֶיהָ הִיא, וְאַף בְּשַׁעַת הִירִידָה לְעוֹלָיִם נֶחֱשָׁבִים וְלֹא כִּיּוֹרְדִים, כְּמֵאֲמַר הַכְּתוּב (מִשְׁלֵי כד טז) 'כִּי שָׁבַע יָפּוֹל צִדִּיק וְקָם, כְּלוּמֵר כָּל הַשָּׁבַע נִפְּלוֹת הַכֹּל יִחְשַׁב לְקִיָּמָה, כִּי לֹא יָפּוֹל כִּי אִם כְּדִי שִׁיעֲלוֹ עַל יָדֵי זֶה. וְהוּא כְּדִמְיוֹן אָדָם הָרוּצָה לְזִרוֹק דְּבָר לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה מִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ לַמָּטָה וּמַשִּׁיב אַחֲוֹר יְמִינוֹ מִלְּמַטָּה בְּכַדִּי שַׁעֲ"ז תַּהֲיֶה הָזִיקָה בְּיוֹתֵר כַּח וְתֵהָא לָהּ לְיוֹתֵר גְּבוּהָ אוֹ לְיוֹתֵר רַחוּק, כֵּן הַדְּבָר הַזֶּה כְּשֶׁהֵן נוֹפְּלִין נוֹפְּלִין עַד לַעֲפָר, וְעִ"ז כְּשֶׁהֵן עוֹלִין עוֹלִין עַד לְרָקִיעַ. וְזֶה וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נַח, כִּי זֶה שֶׁהִתְנַהֵּג עִם עוֹלָמוֹ בְּמִדַּת הַדִּין הַקָּשָׁה הַזֶּה, דְּבָר זֶה בְּעֲצָמוֹ הוּא הַזְכִּירָה לְהִיוֹת נִתְחַדֵּשׁ הָעוֹלָם ע"י נַח, לְהִיוֹת מֵהֵיוֹם 'תְּכוֹן תִּבֵּל בַּל תִּמוּט עוֹלָם וְעַד', לְחַדֵּשׁ אוֹרוֹ בְּכִרִית חֲדָשָׁה לְהַתְקַיֵּים עַד עוֹלָמִי עַד, כִּי 'וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ', שַׁעֲ"י הַצָּרָה וְהַצָּעֵר בָּא הַפְּדוּת וְהַפָּאֵר, וְע"כ 'וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ' וְגו' כִּי מִצָּרָה יֵצְאוּ לְרוּחָה'.

בְּעֵינֵי ה' - מְצֵא חֵן כִּי הַעֲמִיד אֶת ה' רִנְנוּרָו בְּכָל עֵת

בְּסוּף פֶּר' בְּרֵאשִׁית נֶאֱמַר (ו, ח) 'וְנַח מְצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'" וּבִיאֻרוֹ צִדִּיקִים שֶׁעַל כֵּן מְצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה' שֶׁבְּכָל עֵת לֹא רָאוּ עֵינָיו אֶלָּא אֶת ה'. הֵן כְּשֶׁהִלָּךְ לוֹ הַכֹּל לְמִישְׁרִין זָכַר כִּי הוּא הַנוֹתֵן לוֹ כַּח לַעֲשׂוֹת חֵיל, וְאַף בַּעֲת הַקּוֹשִׁי וְהַיִּסּוּרִים (מִהַנַּעֲשֶׂה בְּיַד שְׁמַיִם) אָמַר 'גַּם כִּי אֵלֶּךְ... כִּי אֲתָה עֹמְדִי, וְאַף הַנַּעֲשֶׂה לוֹ בְּיַד אָדָם - בְּגוֹף אוֹ בְּמִמּוֹן לֹא הִחְשִׁיבָם כְּמִרְיָעִים לוֹ, אֶלָּא רָאָה אֶת דְּבָר ה' הַעוֹמֵד וּמַצְוֶנָם עַל כֵּן.

וְדַע, כִּי בְּלִי אֱמוּנָה זֹאת אֵין חַיָּיו חַיִּים, וְהֵלֵא זֶה הָיָה הַהֲבִדֵּל בֵּין נַח לְבִנְיָ דוֹרוֹ, כִּי הֵם הָיוּ 'דוֹר הַמִּבּוֹל' מִלְּשׁוֹן בְּלִבּוֹל, שֶׁהָיוּ מִבּוֹלְבָלִים בְּדַעְתָּם וּשְׁכָלָם מִחוּסֵר אֱמוּנָתָם בַּה', וְכִמּוֹ שֶׁבִּיאֻרוֹ (חֲתוּ יִשְׁעֵי בְּפִרְשֵׁתָנוּ, וְעוֹד) אֶת הַנֶּאֱמָר עַל דוֹר הַמִּבּוֹל (סִנְהֶדְרִין קַח. הוּבָא בְּרִשְׁ"י ו, יג) 'לֹא נִחְתָּם דִּינָם אֶלָּא עַל הַגָּזֵל', כִּי הַגּוֹזֵל אֶת חֲבִירוֹ, נִיפֵר מִזֶּה שָׁאִין לוֹ אֱמוּנָה בְּבוֹרָא עוֹלָם כִּי הוּא הֵזֵן וּמִפְּרִנָּס לְכָל, וְחוּתָף חַיִּים וּמִזוֹן לְכָל חִי. שֶׁהָרִי אִם הָיָה מֵאֲמִין בְּבוֹרָאוֹ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִרְוּיַח מְאוּמָה מִהַגָּזֵל. עַל כֵּן לֹא מִצְּאוֹ מְנוּחַ לְנַפְשָׁם, מִדְּאָגָהּ וּבְהִלָּה, מִמִּקְרֵי הָעוֹלָם וְהַשְׁגַּת פְּרִנְסָתָם וְצָרְכֵיהֶם, מִפְּחַד מִשְׁיָגִי גְבוּל, מִחֲשַׁשׁ מִזִּיקִים

ההצלה, והם החלו לומר לו שתגש ונתבדוק על איזה צד בגופו נפל, נזדעקה האם - חושו מהר הנה ולא אבדוק מאומה - בחששה כי אירע לבחור... והנה עד שהגיעו אנשי ההצלה כבר הילך הבחור על רגליו כאחד האדם כלא היה, משבדקו נזכרו לדעת כי נפילתו של הבחור היתה על הר גבוה של פסולת גורן ויקב - עלי עצים קש ותבן - מדברים הרבים שבזה ניצלו חיי ממיטה וודאית. ושמא תשאלו מה להר פסולת ואשפה בחצר ביתם, כי בשבוע הקודם קראו השכנים לאיזה נכרי לנקות את חצר הבית לקראת חג הסוכות, ובא הלה לבקש את שכרו, ורק לאחר ששילמו לו גילו שלא פונה את האשפה משם... והייתה אמו של הבחור מלאה טענות פרימון על מי ששילם לגוי, מכיון שהיא הייתה מ'ועד הבית' והייתה מקפדת שלא לשלם לגויים עד אחרי גמר עבודתם, בידעה שבלא זה יברחו הגויים עם הפסך שבידם לפני גמר מלאכתם, ולמעשה לבסוף נתגלה כי 'מחסור' וקושי זה לא היה אלא הכנה להצלת נפשו של בנה - הבחור הנ"ל... לדין יאמר, פעמים נראה לאדם כי 'הר של אשפה', ברוח או בגשם, עומד לו בדרך, ובאמת אין זה אלא הצלת נפשות עבדיו...

וביותר, ידע כל אדם שפכר מששת ימי בראשית הכין הבורא לכל חד וחד את כל הטובות הראויות לו בפרטיות, וכדמצינו בדברי הגה"ק מהרי"ל דיסקין ז"ע (סוף פרשת פקודי) לבאר את דברי המדרש (תנחומא פרשת תצוה אות ה) על הפסוק בפרשתנו (ח, יא) 'ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה', שמה היונה הביאה אוֹרָה לעולם אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שָׁמֶן זית והדליקו את הנר, ולכאורה צריך ביאור, איזו 'הארת העולם' נעשתה על ידי הבאת היונה את עלה הזית, אלא, דעלי הזית חזקים הם ביותר, כמו שאמרו חז"ל (מנחות נג:): 'מה זית זה אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים' ולא הכנים נח לתיבה רק (זמורות לנטיעות, יחורים לתאנים, גרופית לזיתים כלשון המדרש [ב"ר לא, יד], וכלומר) 'ענפי' עץ הזית, אבל 'עליו' לא נימחו וצפו על פני המים, וכשבאה היונה עם 'עלה הזית' רמזה לו לנח לאמר - הבט נא וראה, מעת בריאת העולם ידע הבורא שביבוא יום שנח איש צדיק ישלחני מהתיבה לשוטט על פני היקום - 'לראות הקלו המים מעל פני האדמה', ולא יהיה לי אז בפה להחיות את נפשי, על כן עשה בטבע הבריאה שיהיו

אימה, ואף 'ישמעו' שם את קולות החיות והמזיקים, והילדים זועקים ובוכים לרוב פחדם העצום. פעם היה ילד שהכיתה שחבש על ראשו נפלה לו על ריצפת המערה ולא מצאה עד שיצאו הוא וכל חבריו מתוכי המערה העמוקה והחשוכה המטלת אימה ופחד. ויאמר ה'מנהל' לילד בוא עמי ואמצא יחד עמך את כיפתך, החל הילד מצעק ובוכה תמרורים - לכל מקום שבעולם אלף עם המנהל ב'אש ובמים', אבל לא למקום מפחיד כל כך שכמעט שפרכה נשמתי מפחד החיות הטורפות, ולא בכך יומא איתרחיש ניסא... אף המנהל הצליח במתק לשונו לקחת עמו את הילד, אלא שעתה כבר האירו את המערה באור יקרות (שפכר גמרו כל התלמידים להלך שם) ובזה ראה הילד כי פחדו וחששו היה אף פחד שווא - חלומות ודמיונות, כי ה'עניינים' המציאות מתוכי ה'חיות' לא היו אלא שבירי זכוכית, והחיות אינם אלא בגדים בלויים על מקלות שבירים... 'הנה כי כן יבורך גבר' - המאיר לעצמו באור האמונה יזכה לראות כי כל פחדו מפלוגי וכל חששו ממה שאירע לו אינו אלא דמיונות לגודל החשיכה אשר שורה בלבן, כאותם הנערים המתפחדים ממקלות שבירים, ושבירי זכוכית הכל הבלים אין בו ממש. ידליק את אור האמונה ויראה שהכל הכל.

ובכך היה הרה"ק מקאברין ז"ע (יסוד העבודה, תורת אבות' שבת קמא) אומר ש'א-ל אדון על כל המעשים' הוא התירוצ ל'כל הקושיות'...

וכך ביאר הרה"ק ה'פני מנחם' ז"ע על הפסוק (תהילים לב, י) 'והבוטח בה' חסד יסובבנהו', הבוטח בה' יודע שבטרים יגיע אליו ה'חסד' המוכן עבורו מן השמים אזי 'מסובבים' ומקיפים אותו בצער ובעגמת נפש כדי שיהא כלי מוכן וראוי לקבל את ההשפעות הטובות (וכדוגמת העודף המבקשים מהעני בטרם נותנים לו את השטר הגדול).

ומעשה היה בראשית שנת תשע"ו בעי"ת וויליאמסבורג יצ"ו, בבחור אחד שבנה 'סופה' בעמדו על סולם גבוה, לפתע החל הסולם להתנדנד, משהרגיש הבחור בכך, והבין מה עומד לקרות עמו עמד והחזיק עצמו באיזה קורת ברזל שהיתה לנגד עיניו, אף דא עקא שמחוזק אחיזתו בברזל נפל עם הברזל יחדיו על הארץ (בגובה של כמה קומות הבנין), אמו של הבחור קראה מיד לאנשי

מאתנו השואלים וכי מה חטאתי שפרנסתי בזה לי בקושי ומרירות גדול כל כך, לזה פירש 'טרף לשון חטף' וכמו שאמרו חז"ל (ברכות סד) 'הדוחק את השעה שעה דוחקת', דמפני שחטפה היונה ודחקה את השעה - מחוסר אמונה בה' שיזמין לה מאכלה בעתה הראוי לה, לכן נזדמן לה עלה מר ולא מתוק, אך המאמין וסובל הכל יומתק לו כל ענייניו, בפרנסתו ושאר צרכיו.

כיו"ב אומרים משם הרה"ק מקאצק זי"ע על דברי המשנה (ב"מ י) 'ראה את המציאה ונפל עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה', וביאר הרה"ק ש'לא קנה' מאחר שעשה השתדלות יתירה באופן שאיבד את כל שפיות דעתו מחמתה - עד שהסתער ו'נפל' על המציאה, ואילו הדרך הישרה שיבור לו האדם - שילך בנחת אל ה'מציאה' ויטלנה בלא שום פחד שמא אחר יקדמנו, שהרי אם נקצב לו הדבר מן שמיא הרי הוא ממילא יגיע לידו, וכן בכל עניני הפרנסה - לא יעסוק בצרכי פרנסתו אלא כפי חובת ההשתדלות ותו לא, אז יזכה לקנות את המציאה.

וכד' היה הרה"ק מנעשכ"ז זי"ע מבאר את דברי חז"ל (קידושין פב) 'הריעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי' שדייקא משום שהריעותי את מעשי עשיתי מעשה רע בריבוי ההשתדלות וחסרון האמונה, דייקא בגלל זאת קפחתי את פרנסתי (תולדות יצחק ליקוטי הש"ס חידושי). לאידך, כפי מיעוט השתדלותו פן תרבה פרנסתו, כדמצינו לה'יעב"ץ' (בביאורו לאבות ג, ו) שהממעט בעסקים יאכל וישבע, והרודף אחריהם כל היום וכל הלילה יחסר לחמו. בהראותו כי בוטח הוא ב'השתדלותו' ולא בבוא עולם.

ולכשתרבה לדעת גדר סמיכה על ה' מהו, הנה נפסק (מ"ב צד כב, מג"א תקפ"ה) דבמקום שיש חיוב 'עמידה' אסור לאדם לסמוך עצמו כי 'סמיכה כשיביה', ושיעור הסמיכה שאם ינטל דבר הנסמך ויפול הסומך זו נחשבת סמיכה על אותו הדבר. כיו"ב אם סומך על עסקיו באופן שאם ינטל ממנו העסק' עדיין יעמוד על עמדו ולא 'יפול' לבו בקרבו אינו נחשב כמי שסומך על העסק, ואפשר לומר שהוא סומך על ה'.

עלי הזית חזקים שלא יאכדו במים רבים, ובזאת תשבע נפשי, וזהו אומרים 'היונה הביאה אורה לעולם' שהאירה את האמונה שהבורא התקין את עולמו מקדם לכל יחיד ויחיד בעולם כפי הצטרכויותיו.

כיו"ש שתי מלחמות העולם היגרו הרבה מפליטי בני ישראל לאיסט ענד שבאנגליה, באותה קהילה היו משמשים בקודש רב הקהילה לעומתו היה פרעזידענט (נשיא הקהילה) שעל פיו ישק כל דבר, פעם אחת ביום הושענא רבא נענה הפרעזידענט - היום מסיימים לומר 'לדוד ה' אורי', נענה הרב, לא כן, פי מחר ביום 'שמיני עצרת' עדיין אומרים 'לדוד ה', מיד נענה הפרעזידענט פבוד הרב מפוטר על אתר, אחר החג קרא הרב את הפרעזידענט ל'משפט' (פי לא היו בתי דינים באותו מקום), משעמדו לפני השופט, שאדם השופט הנכרי מה ביניכם, נענה הרב אנכי הקטן רציתי לאמר עוד יום קאפיטל (פרק) תהלים והפרעזידענט לא רצה ולכן פטר אותי, שלחני מעל כס הרבנות והפסדתי משכורתי שממנה פרנסתי, שאל השופט, ובאיזו קאפיטל מדובר, ענה הרב פרק כ"ז, אמר השופט - אה, פרק כ"ז, הרי הוא פרק יפה ביותר, ומיד פתח וקרא לפליאת כל הקהל את כל הפרק בעל פה בשפת האנגלית - מלדוד ה' עד קנה אל ה', ולאחר מכן הכריז 'הרב צודק', ועל הפרעזידענט להשיבו על כנו.

משיצאו נשאל השופט, וכי מע"כ מלומד כל כך, האם בקי אתה בכל התנ"ך... ענה השופט ואמר, הנה בנערותי למדתי בבית הספר של גוים, בסדרי הלימודים למד כל נער פרק אחד בתהלים, ובחלקי נפל פרק כ"ז, ומאז ועד עתה הנני בקי בו בע"פ... וראו כל עמי הארץ כיצד סיבב הקב"ה בטרם כל - כחמישים שנה לפני עריכת המשפט להציל את הרב מידי שילוחיו, ולהציל פרנסתו.

כתב הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע, אהה דכתיב בפרשתנו (ח, יא) 'והנה עלה זית טרף בפיה' ופירש'י 'טרף - חטף, ומדרש אגדה לשון מזון... אמרה יונה לפני הקב"ה יהיו מזונותי מרורים כזית בידו של הקב"ה ואל יהיו מתוקין כדבש ביד בשר ודם', ולכאורה יש לבאר מדוע לא פירש שלפי פשוטו תיבת 'טרף' הוא לשון 'מזונות' כדכתיב (תהלים קיא, ה) טרף נתן ליראיו. אלא, פי לכאורה קשה מה חטאה היונה ששנזדמן לה עלה מר' - וכרבים

מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכל.

הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע היה אומר שמה שהאדם תולה בעצמו לאמר או לי שגרמתי לעצמי בידים הפסד פלוני, או מאשים את עצמו שטעה בפעולה פלונית שגרמה לו להפסיד כך וכך, מחשבות אלו וכיוצא בהם, אינם כי אם כפירה בהשגחה פרטית. כי באם ידע האדם שלית ליה מגרמיה כלום, אין לו שום כוח ושום יכולת, שוב לא יחשוב על עצמו כל כך, אלא ידע שהכל ממעל בא לו.

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (הובא באמרי פנחס ח"א שער אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמרם ז"ל (עי' גדרים ט:): 'רשעים מלאים חרטות', ולכאורה צריך ביאור דאם הם מלאים בחרטה על מעשיהם הרעים הרי כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר שהפוננה היא שכשיצא לעולם לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל הרשעים מלאים חרטות, ותמיד יאמר או לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

הגרי"ז מברסק זצוק"ל היה אומר, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, ומשם נפלו מעותי, ושטה הייתי שלא תפירתי וסגרתי את החור מיד כשנפער', הרי זה כפירה בהנהגת ה', אין לו אלא לומר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיס.

ואשריי בעולם הזה ובעולם הבא, כי באמונתו יחסוף מעליו כל כאב לב הבא לו לאדם מקנאה תאוה וכבוד שהם הם המוציאים את האדם מן העולם, כי יודע הוא שאין ביד אדם שום כח לקחת מעמו מאומה (וחסוף בזה את ה'קנאה'), ולא לתת לו מאומה (ובזה מונע מעצמו רדיפת ה'כבוד'), ואי אפשר לו לקחת לעצמו איזה רכוש או הנאה אם איננה קצובה עבורו מן שמיא (ובזה חסוף את ה'תאוה').

איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (נח תרנ"ו) שהיה הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע אומר משם הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע כי נכתבו בתורה פרשת קין ודור המבול

וכך ביאר הרה"ק מרוז'ין (עיריו קדישין השלם, ח"ב עמ' תמא) בדברי הגמרא הנ"ל, וז"ל, דידוע, דחסרון הפרנסה בא מחסרון אמונה ובטחון בהש"ת שהוא לבדו עשה ועושה לכל המעשים ומבין אל כל מעשיהם, ולפעמים נדמה להאדם שאם היה עושה מעשה זו או היה הולך בדרך זה היה מרוויח ממון, ומיצר על זה שלא עשה כן. ובזה תולה הדבר בעצמו ולא בהשגחות הש"ת שלו נתכנו עלילות, וזהו כוונת המשנה, שהריעותי את מעשי שנדמה לו שהרע לעשות - שאם היה עושה מעשה אחר היה מרויח, וע"כ קפחתי פרנסתי שאינו תולה שהכל וכל מעשה בני"א בהשגחת הש"ת.

אלופינו מסובלים - באמונתו יהיו חיינו שלווים ושקטים

זוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם בהאי עלמא לידע ולהאמין שהבורא יתב"ש הוא הטוב ומיטיב לרעים ולטובים, והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וכל מעשיו אתנו אינם כי אם לטובה, וכבר רמזו קמאי על הפסוק (בראשית א א), בראשית - ראשית כל דבר, על האדם לידע שברא אלוקים את השמים ואת הארץ - שאבינו רועינו ברא את כל אשר בשמים ובארץ, והכל מושגח בהשגחתו הפרטית, וכאשר יחיה האדם באמונה כזאת אשריו ואשרי חלקו בעוה"ב ואף גם בעוה"ז.

וכך איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע ('ברית אברהם' להרה"ק מאלאזיץ זי"ע בפרשתנו, וב'שפתי צדיקים' בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתובות 'בראשית ברא אלוקים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמז על הפסוק 'בך בטחתי אל אבושה' (תהילים כה, ב), וכן 'אשרי אדם בוטח בך' (שם פד, יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ויתחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

ידועים דבריו של הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע וז"ל אמרו חז"ל (שבת לא). תחילת דינו של אדם נשאת ונתת באמונה. פי' שישאלוהו, כשם שבמו"מ משקיע האדם כל כוחותיו ומרצו להגדיל את עסקיו, האם גם באמונה נתת ונשאת כן, להגדיל ולחזק אמונתך בה', עכ"ל (תורת אבות אמונה ובטחון אות טז).

וכך רמז לה הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (פתונת פסים בהר, עמ' כז. בדפו"י) בכתוב (תהלים קמד, יד) אלופינו

ובכך יאמר פִּדְרָן חיים - עֲדִיף לוֹ לָאֲדָם שֶׁלֹּא לְהִבִּיט בְּמֵה שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצֶל חֲבֵרוֹ, כִּי רַק כֹּךָ יוֹכֵל לְשִׁמּוֹחַ בְּחֻלְקוֹ וְיִהְיֶה חַיּוֹ שְׁלוּוִים וְשִׂמְחִים, וְאִילוּ הַמִּבִּיט וּבֹדֵק בְּכָל עֵת מֵה נַעֲשֶׂה אֶצֶל רֵעֵהוּ מִבֵּית וּמְחוּץ שֶׁל חֲבֵרוֹ לֹא יִגְיֶעוּ, וּמִשְׁלוֹ ג"כ לֹא יִהְיֶה...

מדרייך הָיָה הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב גְּלִינְסְקִי ז"ל בְּדִבְרֵי רַש"י (כְּתוּבוֹת ח:) עַל בְּרַפְתְּ ה'שְׁבַע בְּרָכוֹת' 'שִׁמְח תִּשְׂמַח רַעִים אֲהוּבִים כְּשִׁמְחָה יִצִּירָה בְּגוֹן עֵדוֹ מִקֶּדֶם... מִשְׂמַח חֲתָן וְכֻלָּה' - תִּפְלָה הִיא שְׂמֵת־פְּלִילִים וּמִבְּרִינִי שִׁיְהוּ שְׂמִיחִים בְּהַצְלָחָה כָּל יְמֵיהֶם... מִשְׂמַח אֶת שְׂנֵיָהֶם לְעוֹלָם בְּסִיפּוֹק מְזוֹנוֹת וְכָל טוֹב, עכ"ל. וְהַקְשָׁה הַגַּר"י מְדוּעַ אֵין אוֹמְרִים בְּפִירוּשׁ 'שִׁמְח תִּשְׂמַח רַעִים אֲהוּבִים שִׁיְהוּ שְׂמִיחִים בְּהַצְלָחָה כָּל יְמֵיהֶם', מֵה מוֹסִיף לָנוּ הַנוֹסֵחַ כְּשִׁמְחָה יִצִּירָה בְּג"ע, וּמִבָּאֵר הַגַּר"י, דְּבֵאֵל לְהוֹרוֹת עֲצָה טוֹבָה וְדֶרֶךְ לַחֲיִים טוֹבִים, כִּי צִדַּד תִּהְיֶה שִׂמְח בְּהַצְלָחָה כְּשִׁתְּעַמִּיד אֶת עֲצָמָהּ וּבִיתָהּ דּוֹגְמַת אָדָם הָרָאשׁוֹן בְּג"ע, שֶׁלֹּא הִיָּתָה שָׁם עוֹד נֶפֶשׁ חַיָּה מ'בֶּשֶׁר וָדָם', וְלֹא הִיָּה לוֹ עַל מִי לְהִתְבּוֹנֵן וּלְבַדּוֹק בְּכָל עֵת וְשַׁעֲרָה 'טוֹבָתוֹ שֶׁל מִי מְרוּבָה מִחֲבֵרוֹ' - רַק כֹּךָ אֶפְשָׁר לִבְנוֹת בֵּית יְהוּדִי, וְרַק כֹּךָ יִשְׁמְחוּ בְּהַצְלָחָתָם כָּל יְמֵיהֶם עַד הָעוֹלָם.

יש שֶׁהוֹסִיפוּ, שֶׁלֹּכֵן אוֹמְרִים הַפְּסוּק 'מֵה יָקָר חֲסִדָּה אֱלֹוִקִים' בְּעוֹד פָּנָיו מְכוּסוֹת בְּעִטִּיפַת הַטְּלִית, כִּי רַק בְּשַׁעֲרָה שְׁעִינִי מְכוּסוֹת מִהִבִּיט סְבִיבוֹתָיו - לְדַעַת מֵה יִיעֲשֶׂה בְּכָל אֶחָד מִיְדֵיָדוֹ וּבְבִיתָם, אֲזַי שֶׁ בִּידוֹ לְהַפִּיר אֶת 'חֲסִדָּה אֱלֹוִקִים' עִמּוֹ.

דברים נִחְמָדִים כְּתֹב בְּסִפְרֵי הַנִּפְלָא 'חִיבַת הָעֲבוּדָה', כִּי מְאוֹד יֵשׁ לְתִמּוּחַ עַל מִנְהַג הָעוֹלָם בְּנִסְיָעָתָם בְּמִטּוֹס כִּי צִדַּד הֵם סוֹמְכִים בְּעִינֵיָם עֲצוּמוֹת עַל שֶׁאֵר נוֹסְעֵי הַמִּטּוֹס שֶׁלֹּא יִגְבּוּ לָהֶם אֶת הַמְּזוּנוֹת בִּירִידָתָם מִהַמִּטּוֹס, וְהַכֹּל עוֹמְדִים בְּשִׁלּוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּסִמּוֹךְ לַמִּטּוֹעַ וְכָל אֶחָד נוֹטֵל דִּיִּיקָא אֶת שְׁלוֹ.

התשובה פְּשוּטָה בְּיוֹתֵר, כִּי אֵין אִישׁ הַיּוֹדֵעַ מֵה הַסְתִּיר רֵעֵהוּ בֵּין דְּפִנּוֹת הַמְּזוּנוֹת וּבֵין חֲבִילוֹתָיו, וְאִם יִגְנוֹב אֶת שֶׁל רֵעֵהוּ, שְׂמָא יַעֲצֹרוּהוּ שׁוֹטְרֵי הַגָּבּוֹל וַיֵּאֲסֹרוּהוּ תַּחַת בְּרִיחַ וּבְרִזָּל עַל 'סְחוּרָה אֲסוּרָה' שְׁנִיפָה לְהַבְרִיחַ... (וּכְאוּתוֹ שֶׁבִּיקֵשׁ שָׁם בְּשִׁדָּה הַתְּעוּפָה מִרֵּעֵהוּ - שְׁמוֹר נָא עַל חֲבִילוֹתֶיךָ)

וְהַפְלָגָה, כִּי כָּל אָדָם יֵשׁ בּוֹ מֵאֲלֵה הַדּוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חז"ל (ילקו"ש דְּבָרִים, הַאֲזִינוּ רָמַז תַּתְקַמ"ב ד"ה הוּא עֲשֶׂה) שְׂאִין לָךְ דּוֹר שְׂאִין בּוֹ מִדּוֹר הַמִּבּוֹל וּמִדּוֹר הַפְּלָגָה, וְצִרִיף כָּל אֶחָד לְתַקְנוֹ עֲצָמוֹ. וְהֵם בְּחִינַת קִנְיָה תִּנְיָה וְכְבוֹד. קִין קִנְיָה. דּוֹר הַמִּבּוֹל תִּנְיָה. דּוֹר הַפְּלָגָה כְּבוֹד. עכ"ד.

הרה"ק הַמַּגִּיד מְקַאֲזֵנִיךְ זי"ע כּוֹתֵב לְבָאֵר (בְּפִרְשָׁתָנוּ ד"ה אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נח) מְדוּעַ אֶצֶל הַמַּלְאָכִים אֵין בִּינֵיהֶם שׁוּם קִנְיָה וְשִׁנְיָה וְתַחֲרוּת, אֲף שֶׁמִּכָּאֵל מִמִּידַת הַחֲסֵד וּגְבִירָאֵל מְגִבּוּרָה עִם כָּל זֹאת שְׁלוֹם בְּמַחֲצִיטָתָם. וְהַטָּעַם, דְּהֵם יוֹדְעִים בְּבִירוֹר שֶׁהִכֵּל מֵאֲתוֹ בָּא וּבָזָה סָר כָּל קִנְיָה וְשִׁנְיָה 'כִּי אֵין הַמַּחֲלֻקֶּת רַק (בְּנִפְרָדִים) לְמִטָּה, שֶׁכָּל אֶחָד מִתְנַשֵּׂא לִוְמֵר אֲנִי אֲשֶׁתִּרַר מִחֲמַת חֲכָמָה שֶׁבְּקִרְבִּי אוֹ אִיזָה מַעֲלָה אַחֲרֵת שִׁישׁ בּוֹ, וְכָל זֶה הוּא כִּיוּן שְׁטוּעִים מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְשׁוֹכְחִים כִּי הַיּוֹצֵר הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל'. וּמִזָּה בָּא 'קִנְיָת אִישׁ בְּרֵעֵהוּ' דְּכְשִׁרְוֹאָה שֶׁלּוֹ חֲסֵרוֹ כָּל אֵלֶּי הַדְּבָרִים לְכֵן מְקַנָּא בּוֹ וְשִׁנְיָה נִפְשׁוֹ אֶת חֲבִירוֹ, אֲף הַמַּאֲמִין בְּהֵאֵי עֲלֵמָא (כְּדוֹגְמַת הַמַּלְאָכִים בְּשִׁמִּי מַעַל) שֶׁהִכֵּל בָּא בְּחֻשְׁבוֹן מְדוּקָדֵק מִן שְׂמִיָּא אֵין בּוֹ כָּל קִנְיָה וְכָל קְטִטָּה.

איתא ב'שְׁפַת אֱמֶת' (תְּרַנ"ו) לְבָאֵר עַל יְדֵי מֵה זָכָה נח ל'וְנח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'', כְּשֶׁהִנֵּפֶשׁ מְזוּכָּר וְנָקִי חָל עָלָיו הַצֵּלֶם אֱלֹוִקִים, וְאַחֲרֵי שִׁישׁ עָלָיו צֵלֶם אֱלֹוִקִים מִמִּילָא זָכָה לְנִשְׂיָאוֹת חֵן, וְעַל יְדֵי מֵה נַעֲשֶׂה הַנֶּפֶשׁ מְזוּכָּר וְנָקִי - בָּזָה שִׁתְּגַבֵּר עַל הַנְּסִיווֹת בְּכָל עִנְיָנֵי 'קִנְיָה תִּנְיָה וְכְבוֹד' הַמוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

ובכך אֵיתָא בְּמִסְכַּת סוֹפָה (מט:) כָּל אָדָם שִׁישׁ עָלָיו חֵן בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא יֵרָא שְׂמִיָּם, נִמְצָא שְׂע"י יִרְאֵת שְׂמִיָּם יִזְכָּה לְחֵן.

שְׂמִיָּא תַּעֲלָה קִנְיָתִי - ע"י הָאֲמוּנָה וְנִצְלָה מִן הַקִּנְיָה

גם יְרוּוִיחַ בַּעַל הָאֲמוּנָה, שֶׁבְּאֲמוּנָתוֹ הֵינּוּ חוֹסֵף מַעֲלִיו כָּל כָּאֵב לֵב הֵבֵא לוֹ לָאֲדָם מִקִּנְיָה תִּנְיָה וְכְבוֹד שֶׁהֵם הֵם הַמוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, כִּי יוֹדֵעַ הוּא שְׂאִין בִּיד אָדָם שׁוּם כֹּחַ לְקַחַת מַעֲמֹ מְאוּמָה (וְחוֹסֵף בָּזָה אֶת הַקִּנְיָה), וְלֹא לְתַת לוֹ מְאוּמָה (וּבָזָה מוֹנֵעַ מַעֲצָמוֹ רְדִיפַת ה'כְּבוֹד'), וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַחַת לְעַצְמוֹ אִיזָה רְכוּשׁ אוֹ הִנְיָה אִם אֵינְהָ קְצוּבָה עֲבוּרוֹ מִן שְׂמִיָּא (וּבָזָה חוֹסֵף אֶת ה'תִּנְיָה').

- נתקבלה, עתה בדוק עצמך היטב, מדוע חרה לך - האם מחמת שלא קבלתי קרבנך ולמנחתך לא שעיתי, או מחמת שהנך מקנא ב'הבל' שמנחתו נתקבלה. בכגון דא על האדם להזהר ביותר, בבואו לעניני 'קנאה' לידע האם רצון שמים בוער בקרבו, או שמא ה'קנאה' בוערת בקרבו כאש התמיד ומסמאת את עיניו.

איתא בספר 'ארחות חיים' להרא"ש (אור קיג) אל תתן בלבבך קנאה, שזו היא חולה רעה שאין לה רפואה, וביארו קמאי שפונתו לומר שבשאר מידות המגונות יש לו לאדם לעבוד ולעמול לתקן את המידות, אך בענין הקנאה אל לו לאדם לעבוד לתקנה כי אם יתעסק בה רק תגבר ותגדל קנאתו ושונאתו באיש ההוא, ואין עצה לקנאה כי אם 'היסח הדעת' גמור מכל ענינה, ובזה ימצא מרגוע לנפשו ויתרפא מחלאת הקנאה.

ובאת אל התיבה - כוחן של תיבות התפיסה

בפרשתנו (ו, יח), 'ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך', ביאר בה הרה"ק המגיד ממעזריטש ז"ע (תורת המגיד פר' נח) כי כל מהותו של אדם תלויה בתפילה, כי ה'תיבה' מרמזת על תיבת התפילה, והפננה מצוה ואומר ואת אל התיבה בא עם כל הכוח והפנונה אל תיבת התפילה, מתוך ידיעה אשר אתה - חיה, וחי בניך ואשתך ונשי בניך כל אלה נמצאים פעת אתך כי בכוח תפילתך תוכל להשפיע להם חיים וברכה. על כן תפלל אל ה' בכל לבו וימלאו כל משאלותיו.

וגדור כוחה של תפילה כאמור בפרשתנו (ח, א) 'ויזכור אלוקים את נח', וברש"י, 'זה השם מידת הדין הוא (שהרי פתיב כאן ו'זכור' אלוקים' הרומז על הנהגת דין), ונהפכה למידת רחמים על ידי תפלת הצדיקים'.

ולכאורה צריך ביאור היכן מצינו כאן 'תפילה' שהתפלל נח ומניין שנתהפכה מידת הדין לרחמים ע"י תפילה, וביאר הרה"ק ה'בית ישראל' ז"ע משמיה דהרה"ק הר"ב מפשיסחא ז"ע כי פעמים עצם עמידת האדם ב'לב נשבר' - בידיעה שרש הוא ואין לו מבצעדי עזר ה' יתב"ש, היא 'תפילה זועקת' מאליה ומתקבלת ביותר, וכן

לכמה רגעים, כי אין בכוחי לעמוד כאן, ענה לו האיש, לך אין כח לעמוד, אבל לי אין כח לשבת במאסר... כיו"ב יאמר לדין, לעולם אל תקנא בראותך איש פלוני עשיר, איש פלוני מצליח בכל... כי אינך יודע אלו 'סחורות' - קשיים וצרות טמונים מתחת פניו הצהובות...

והזכירו לעיל שהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' ז"ע היה אומר בשם הרה"ק ה'עבודת ישראל' מקאזניץ ז"ע (שפת אמת נח תרנ"ו), כי באלו הפרשיות מוצאים אנו את שלושת הדברים המוציאים את האדם מן העולם (אבות ד כא). קנאה - במעשה של קין שבגינה שפך קין את דמו של הבל, תאוה - בדור המבול שהיו נגועים בה, כבוד - אצל אנשי דור הפלגה שרצו לקחת את כבוד שמים רח"ל. וכתב וז"ל, ונכתבו פרשת קין ודור המבול והפלגה כי כל אדם יש בו מאלה הדורות (ספרי, האזינו על הפסוק זכור ימות עולם). וצריך לתקן עצמו...

הרה"ק הרבי רבי העניף מאלפסנדר ז"ע היה אומר (שיח שרפי קודש; הובא בחשבה לטובה אבות שם) על דברי חז"ל אלו קנאה אחרי מה; תאוה למה; כבוד למה. היינו שאם יתבונן אדם יראה שאין לו במה לקנא, כמו"כ יראה שכל תאוותו אינו אלא דמיון בעלמא ואין לו ממשות, ואף הכבוד אין לו כל תכלית וכל אלו אינם כי אם דברי הבל ורעות רוח.

הוא היה אומר ש'קנאה תאוה וכבוד' הינם תלתא דסתרי אהדי, כי המקנא בראהו רוצה לבוא למקום שחבירו הגיע, אך אינו יכול כי התאוה מושכת אותו לאכילה וכיצא בזה מדברים המונעים ממנו להיות פחבירו, וכאשר בוא יבוא למלאת תאוות נפשו תבוא מידת הכבוד ותטפח לו על פניו דמטעמי כבוד לא יוכל לעשות ככל אשר איוותה נפשו, ונמצא שג' אלו אוסרים אותו בבית האסורים.

וידע כי בתחבולות שונות ורבות יביאהו היצר לידי 'קנאה'. כמו שאמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' ז"ע לבאר מקרא שכתוב (בראשית ד, ו) 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך'. דלכאורה צריך ביאור, הרי ידוע היה טעם נפילת פניו כמו שנאמר שם (פסוק ה) 'ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו', אלא, כך שאלו אותו, אכן, מנחתך - לא נתקבלה, ומנחת אחיך

ית"ש, ונושא ונותן עמו, אע"פ שאין עינו של אדם רואהו... אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בלבד אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאווה הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין ומקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו.

מספרים על יהודי שאינו שומר תורה ומצוות רח"ל, שנכנס ובא לישיבת 'כפר חסידים' בימים ההם, בשעה שעמדו תלמידי הישיבה בתפילה. משיצא שאלוהו מה ראה בתוככי הישיבה. ענה ואמר, עמדתי וראיתי בחורים המתנענעים הלוך ושוב, ועושים תנועות בגופם. אף הבטתי וראיתי את הזקן העומד בכותל המזרח (המשגיח הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל) שהיה נראה כמו שמדבר עם מישהו. כי כך צריך להיראות פני התפלה.

הגמל חסדים טובים - גמילות חסד כסגולה לז"ק

בפרשתנו 'אלה תולדות נח', ובמדרש (בר"ל, ה, ניקח לעליונים ניקח לתחתונים) נח לשמים ונח לבריות, ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ר"ה נח איש) כי להיפך ממנו היו בני דורו, שהיו מושחתים בינם לבין הבריות מלבד מה שהשחיתו דרכם בינם לבין קונם, וזהו אומר (ו, יב) 'וירא א' כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ', שלא הלכו בדרכי השי"ת מה הוא רחום אף אתה רחום. וז"ל החת"ס, משום כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, דרכו מוסב על אלוקים - שהשחיתו דרכי אלוקים, שהוא רחום וחנן, מה שראוי לאחוז בדרכיו ולהיות בין אדם לחברו חומל וחונן, ואילו עשו כן הי' הקב"ה מרחם וחונן אותם אעפ"י שעברו עבירות בינם לקונם, אבל עכשיו שלא עשו כן נחתם גז"ד שלהם.

כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (חפץ חיים עשין ב), וז"ל, ולא לחנם כתבה לנו התורה מעשה דנח (ט, כא-כב) 'וישפת וישפר ויתגל וכו' וירא חם וכו' וישם ויפת כסו את ערות אביהם' וגם ספרה לנו התורה את הברכה שברכם נח ונתקיימה לבסוף להראות לנו את גדולת המדה הזאת שצריך האדם לחפות על גנות חברו בכל כוחו כמו על עצמו, עכ"ל.

היה אצל נח 'וישאר אף נח' - שגנח על מצבו וזה עלה למעלה מכל תפילה.

משל למה הדבר דומה, כי ממנהגו של עולם לבקש מהעני המתדפק על הפתח 'המלצה' - לראות כי אכן פנים דבריו ונצרך גדול הוא. אמנם פעמים שהלה מהלך בכגדים קרועים, וכל מצבו ומעמדו זועק לשמים על עניונו, אזי עצם עמידתו היא היא ה'המלצה' הטובה ביותר - כי מצבו זועק מאליה עד לשמים, והכל יחוש לעזרתו, להצילו מדחקו לבל ימות ברעב.

ובאמת בכוחו של כל יהודי להפך את כל הדינים בתפילתו, כדברי הרבינו בחיי"י (בספר 'פד הקמח' בתחילת ערך תפילה), וז"ל יפה כח התפילה לבטל הנגזר... כי התפילה מבטלת הנגזר... התפילה למעלה ממעלת הנבואה, כלומר (למעלה) מהמקום שמשם תוצאות הנבואה לנביאים.

ער כל דבר ודבר הוי מתפלל לפני המקום וירווח לה, וידוע דבר המעשה שפעם שמעו תלמידי הרה"ק מקאריץ זי"ע את רבם מתפלל אחר תפילת 'שמונה עשרה' - 'יהי רצון שתחזור המשרתת לביתי' והיו התלמידים סבורים כי בודאי פונת רבם על סודות טמירים ונעלמים (וה'משרתת' תרמוז על ספירות עליונות, ו'ביתי' רומז על ספירות אחרות), אף הוא ז"ל ביאר להם רוב פשוטות כי פונת הדברים על פי פשוטו ממש, כי הרבנית כבר באה בימים והמשרתת שעזרה לה בעבודות הבית נתקעסה עליה ועזבתה... וקשה עליה לעבוד עבודות אלו בעצמה, ע"כ בקשתי שתשוב לביתי, כי למי אפנה אם לא לצורי וקוני... (דברי שמואל חנוכה נר ג).

מענין לענין, ידוע משם החזו"א שבאמירת 'בורא רפואות' (בברכת יוצר) יכוון להינצל מכל מחלה, ובפרט מהמחלה הידועה (הגאון רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל). כע"ז אומרים מהרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע לכוון ב'המחידש בטובו בכל יום' להינצל מכל מחלה, והיינו שיברא רפואות חדשות וממילא נתרפא מכל חולי...

כתב ה'מסילת ישירים' (פ"ט) 'צריך האדם לחשוב בעודו מתפלל... כי לפני מלך המלכים הוא מתפלל... והוא מה שהזהיר התנא (ברכות כח:) וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל... שהוא עומד ממש לפני הבורא

והרחיקנו מחבר רע – ההתרחקות מחברים רעים ומכל

מיני משחית

אברהם ולא שאר האבות) כי אינם רוצים לחיות עם עול תורה ועבודה, ע"כ יברכו את בניהם 'תהא פאברהם' שאביו התנהג כ'תרח' ורק הבן היה פאברהם אבינו...

נוראות כתב הר"ן בפרשתנו (בפירושו על התורה) דכתיב בדור המבול (ו, יב) 'כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ', ואמרו חז"ל (סנהדרין קח.) שאף בעלי חיים קלקלו בשאינם מינים, וצ"ב, כיצד חטאו בעלי החיים, והרי אינם בני בחירה ואין חטאם אלא מצד טבע העולם או מצד טבע אותו הזמן המושכם לחטא, ומעתה יש מקום להקשות, מדוע נענשו בני אותו הדור והרי יש להם תשובה שכל חטאם לא היה מחמת שבחרו ברע, אלא שמצד טבע העולם באותה העת והזמן הוכרחו לחטוא וכדרך שחטאו הבעלי חיים, ומבאר הר"ן, שאדרבה, רק מחמת שבני אותו הדור העוין דרכם וחטאו נוראות – הרי בחטאם הפסידו והעבירו את אור העולם, ולפי שהפליאו ברע הוא התפשטה רעתם אל שאר בעלי החיים.

מעשה בבחור שלא חש בטוב, משבא לפני הרופא נשאל הבחור מדוע הוא מעשן... ענה הבחור לא מיניה ולא מקצתיה, מעולם לא הכנסתי סיגרטה לפי, אמר לו הרופא, הרי הנני רואה ב'צילומים' שכל ה'ריאות' שלך שחורות מעשן הסיגרטה, עד שנתברר כי אף שהבחור אינו מעשן מכל מקום כל סובכיו מעשנים והוא 'נושם' יומם ולילה עשן פיו לתוך ריאותיו... ומכאן תלמד עד כמה גרוע היושב בסביבת חברים רעים אף אם אין לו כל שוג ושיח עמהם – דיו שהוא בקרבם.

ובששון קדשו של הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (סוף פרשת אמור) 'כי הרשע הזה מביא שורש פורה בקרבה, וכאשר יתפרדו פועלי און אצי הדרך נכונה לפני אוהבי ה' לעשות רצונו ית"ש, וכאשר עינינו הוראות בעולם הזה כאשר יש ח"ו שינוי אור על ידי איש אחד, שיש לו ח"ו מיחוש החולי, יכול ג"כ להזיק לאחרים, ה' ישמרנו ויצילנו מכל רע בזה ובבא, היינו שכשם שהחולה בגופו מדבק את הבריאים במחלתו, כמו כן בעניני רוחניות מדבק הרשע את הצדיק רח"ל.

ובגנר זה אמרו חז"ל גבי 'קבלת התורה' (שבת פח.) 'מלמד שכפה הקב"ה עליהם [במעמד הר סיני] את ההר

מצוה רבתי להזהיר גדולים על הקטנים, להודיע ולהודיע כי אע"פ שחובה קדושה להיות כולם באגודה אחת ובאחדות, מכל מקום צריך להתרחק כמטחוני קשת מלהתחבר עם חברים רעים ומקולקלים, כי ההתחברות עם הרשעים סכנה גדולה היא מאד, מפני שהרשע עלול לגרור את הצדיק אל פי התהום ולשאול תחתית, וזה יסוד גדול להצלחה בתורה, דמצד אחד גדולה מעלת האחדות שבעזרת חבריו יוכלו שניהם להתעלות מעלה מעלה, אבל לאידך גיסא, מוטל עליו לפקוח עיניו לבל יתחבר אחרי הרשעים.

ובכו שהעמיסו צדיקים במאמרם (תענית כג.) 'או חברותא או מיתותא', שחבר טוב יכול לסייע מאד לאדם להתעלות ברוחניות, אף אם חלילה החבר אינו כשר והגון ח"ו אזי הוא בבחינת 'מיתותא' ועלול לגרור גם אותו לבאר שחת, ה' ישמרנו.

מעשה בבחור שלמד בשיבתו של הרה"ק מבאבוב זי"ע שהחל להתרועע עם חברים מפוקפקים ומצבו הרוחני החל מתדרדר מטה מטה... קראו הרבי ושאלו, האם ידעת מה פירוש תיבת ותמגר (בברפת 'ולמלשינים'), לא ידע הבחור פירוש המילות, אמר לו הרבי, אף אני לא ידעתי פירוש של תיבה, אבל זאת אדע – כי איננו 'מריח' טוב, כי התבוננתי על שכניו וידידיו וראיתי שפולם מינים רעים הם – לפניו תעקור ותשבר ולאחריו ותכלם ותשפילם, ה"י מכל אלו... ובזאת רמז לבחור שימהר לעקור ולשבר את 'קשריו' עם כל אלו הידידים.

וכך אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, לבאר המובא ברש"י בתחילת פרשתנו 'אלה תולדות נח' – ללמד שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, כלומר, עיקר תולדותיהם של צדיקים – כיצד יהיו לכם תולדות וצאצאים צדיקים, אם מעשיהם עצמם יהיו טובים, ואל יחשוב שאפשר לו להיות כתרח ובנו יהא פאברהם...

במאמר העולם, המפרשים בדרך הלצה את הכתוב בפרשת לך לך (יב, ג) 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' ופירש רש"י 'אדם אומר לבנו תהא פאברהם', (ונקטו

וידע שכל מהותה של 'בני ישראל' הוא התחדשות, כמו שכתב ברש"י כאן 'בשביל ישראל שנקראו ראשית והיינו שנקראו ב'שם' על שמה של ההתחדשות...

חשיבות יתירה יש לה 'להתחדשות', כביאורו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (ליקוטי יהודה יוהכ"פ ד"ה במשנה יומא ג): על מנין ההזאות שמונה הכהן הגדול ביוה"כ, וכך היה מונה, אחת, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש, וכו', ומדוע חוזר בכל פעם לומר תיבת 'אחת', ואינו מונה בסדר 'אחת, שתיים, שלש', כי איתא (מכילתא יתרו יט ה) שכל ההתחלות קשות, וזהו עיקר החשיבות - להתחיל פעם ראשונה, וכשעבר את זה הייתה חביבה עליו ביותר על פן מזכירה בכל הזאה.

וכמי שאומר, אכן עומד הנני עתה לפני ולפנים כשכולי אפוף שרעפי קודש ודבוק בעולמות העליונים, אבל, אבי שבשמים, יזכר לי עתה את האחת - תחילת עבודתי כאשר הייתי עדיין בראשית דרכי, ובכוח התחלה זו זכיתי לעלות עוד ועוד עד בואי עד הנה, ולכן ממשיך להזכיר בכל פעם 'אחת ושתיים' ו'אחת ושלוש', כי רק בכח התחלה זאת עומד הוא עתה בקודש הקדשים.

פירש הבעש"ט הק' זי"ע (פטר ש"ט טו) את הפסוק (תהלים עא, ט) 'אל תשליכני לעת זקנה' - שלא תתייטש המצוה בעיני (ראה ב'בעש"ט' עה"ת פר' נח טח) - שהאדם העושה המצוה לא יעשנה מתוך התייטנות, רק יעשה כל מעשיו בכל כוחו ומתוך התחדשות.

והעיקר, שילמד מתוך חיות דקדושה, וכן מדויק בדברי חז"ל (תענית כ): שאלו תלמידיו את רבי אדא בר אבהה במה הארכת ימים, ובתוך דבריו אמר להם 'מעולם לא ישנתי בבית המדרש' וביארו, שכונתו הייתה שלא היה בבית המדרש כישון, אלא תמיד 'וחי בהם' בהתחדשות גדולה ובחיות.

וכבר אמרו קמאי שאף הקב"ה כביכול מבקש מאתנו 'אל תשליכני לעת זקנה', אל תקיימו מצוותי חלילה באופן של זקנה - כמצות אנשים מלומדה, אלא מתוך חדווה ושמחת הלב, והיינו דשנינו בפרקי אבות (ד, ב) 'פן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, ובורח מן העבירה', כי המקיימה באופן של 'מלומדה' לא ירוץ לדבר

כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ולמה נקטו לשון 'גיגית' דייקא שמשמעה קדירה שמבשלים בה תבשילים, אלא היינו טעמא, כי בשעה שמכניסים את המאכלים לקדירה משגיחים מאד לבל יהיה ביניהם גם מאכלים רקובים ומקולקלים, כי אם הם יתבשלו יחד יגרמו לקלקל ולהבאיש את כל התבשיל עד שלא יהא ראוי לאכילה, עוד זאת יש להשגיח אחרי שבייר והוציא את הפסולת מן האוכל, שתהא הקדירה סגורה ומסוגרת מפל צדדיה כדי שהחום ישמר בקדירה וממילא יתבשל התבשיל כהוגן, ונמצא דמה שמילא את הקדירה מועיל שיתבשל הכל יותר טוב, כי כולם גורמים לתוספת החום ולמהר את הבישול (עיי ביצה יז. רש"י ד"ה בזמן שהתנור), וזהו שנרמז לישראל במעמד הר סיני, שמצד אחד יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון ה' בלבב שלם, ואינו דומה יחיד העושה את המצוה לרבים העושים ומקיימים רצון ה', כי החמימות ואש ההתלהבות לעבודת השי"ת באה כשישראל בחבורה ובאגודה אחת, אולם לאידך גיסא יש להיזהר ביותר מחברים שאינם הגונים ולא להתחבר עמם.

ובכך יובן נמי מה שנקטו בלשונם 'אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם', ומדקדקים דהוה ליה טפי לומר 'פה תהא קבורתכם' שהרי התם קאי תחת ההר ממש, ואם לא היו מקבלים התורה היו נקברים באותו מקום, אך להאמור רמז להם קוב"ה, שתמיד ישארו בצוותא חדא ובאחדות בקדירה זו, כי אם יפרוש היחיד מן הכלל ח"ו הרי 'שם תהא קבורתו', פירוש, שם - במקום שהייתו מחוץ לקהל ומיד בצאתו מן הסביבה החמה יקבר בקברות התאנה ח"ו, כי עצם השהות עם הציבור מגן ומשמר מן הפורענות ברוחניות ובגשמיות.

חדש ימינו - להתחיל מחדש בהתחדשות

בפתח התורה הקדושה (א, א) כתיב 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', ופירש הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (תורת אבות בראשית) על משקל דברי חז"ל (הובא ברש"י א א) שאמרו בראשית - 'בשביל ראשית', כי הנה בורא העולם מחבב את הראשית - את תחילת עבודתו של אדם את בוראו, ועבור ראשית זו ברא אלוקים את השמים ואת הארץ.

הַמִּשְׁקָה עָרַב לְחִיפּוֹ שֶׁל אָדָם, וְהִינּוּ שָׂרָק מִיָּם פּוֹשְׁרִים הַבָּאִים 'מִכַּח' הֶרְתִּיחָה הֵם עֲרָבִים - וְלֹא מִיָּם שֶׁמִּתְחִילָה הָיוּ פּוֹשְׁרִים. כִּמּוֹ כֵּן מוּטָל עָלֵינוּ בְּרֵאשִׁית הַזְּמַן לְהִתְחִיל עִם הַתְּלַהּבוּת וְרִתִּיחָה בְּהִתְחַדְּשׁוֹת גְּדוֹלָה, וְאֵז מִמִּילָא יִמְשִׁיךְ אֶת כָּל הַזְּמַן עַל מִי מְנוּחוֹת אֵף כִּפְּאֶשֶׁר יִחְלְפוּ יָמָי הַהִתְחַלָּה וְהַתְּלַהּבוּת.

בספ"ק תְּשׁוּאוֹת חֵן לַהֲרַה"ק רַבִּי גְּדַלְיָה מְלִינִיץ זי"ע מְבַאֵר אֶת הַלְשׁוֹן הַנֶּאֱמָר בְּתַפִּילַת הַמוֹסָפִין דְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ 'רֹאשֵׁי חֳדָשִׁים לַעֲמֹד נִתְּתָ', כִּי הֵנָּה הָאָדָם מִתְנַצֵּל לִפְנֵי אֲבִיו שֶׁבְּשָׂמִים, וְאוֹמֵר - יֵצֵר הָרַע שֶׁנִּתְּתָ לִי קֶשֶׁה וְחֹזֵק הוּא עַד מְאֹד, וְאֵין כּוֹחִי בְּמִתְנִי לַעֲמֹד עִמּוֹ בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, אוֹמֵר לוֹ הַקב"ה, 'רֹאשֵׁי חֳדָשִׁים' נִתְּתָ לַעֲמִי, בְּיָדְךָ תִּמְדִּד לְהִתְחַדֵּשׁ וּלְהִתְחִיל מִרֵּאשִׁית, וְרַק אֶת זֶה אֲנִי דוֹרֵשׁ וּמִבְּקֶשׁ מִהָאָדָם - שֶׁיִּתְחִיל אֶת מִלְחָמָתוֹ עִם הַיֵּצֵר בְּיָתֵר שְׂאֵת וְעוֹז, וּלְבִסּוֹף יִזְכֶּה לְיִתְשׁוּעַת נִפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא, שֶׁיִּנְצֵל מִ'הַשׁוֹנֵא' - הוּא הַיֵּצֵר הָרַע כִּפִּי שֶׁחֲז"ל כִּינוּהוּ (סוֹפָה נב), שֶׁבָּעָה שְׁמוֹת יֵשׁ לַיֵּצֵר הָרַע וְחַד מֵהֶם 'שׁוֹנֵא'.

וְכֵן רִמְזוּ הַרַה"ק מְלַעֲכָאוּיִטֵּשׁ זי"ע (תּוֹרַת אֲבוֹת) כִּי אֲכֹן צִדְקוֹ טַעֲנַתָּם שֶׁל קְרוֹצֵי חוֹמֵר - שְׂאֵין בְּכוֹחָם לְהַשִּׁיג וּלְהַעֲפִיל גְּבוּהָ בַּעֲבוּדָתָם, וְאֵין הַקב"ה בָּא בְּטְרוּנְיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו אֲלֹא אוֹמֵר לָהֶם אַתֶּם עֲשׂוּ כָּכָל אֲשֶׁר תִּשְׁיִג יְדְכֶם - לְהִתְחִיל בַּעֲבוּדָה, וְהַשָּׂאָר 'לֹאֵל גּוֹמֵר עָלַי'. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ בְּרֵאשִׁית - עֲבוֹר הַתְּחִלָּה זֹאת בְּלֶבֶד בְּרֵא א' אֶת הַשָּׂמִים וְאֶת הָאָרֶץ.

וְהַעֲבָה הַיְעוּצָה הִיא שֶׁיַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כִּי בָּהּ טְמוּנִים כָּל הַבְּרָכוֹת - בְּרוּחָנִיּוֹת וּבְגִשְׁמִיּוֹת מִתּוֹךְ שֶׁפַּע קוֹדֶשׁ בְּרוּב טוֹבָה וּבְרָכָה, וּבְדֶרֶךְ שֶׁהִיא נוֹהֵג הַרַה"ק רַבִּי מִשֶּׁה מְרַדְּכִי מְלַעֲלוֹב זי"ע לְבַאֵר מִשֶּׁם הַרַה"ק ה'אֹר לְשָׂמִים' מֵאֲפֻטָּא זי"ע (פֶּרֶץ נֶצְחִים) מֵה דִּכְתִּיב בְּפֶרֶשְׁתָּן (י') 'וְתִהִי רֵאשִׁית מִמִּלְכָּתוֹ בְּכָל', שֶׁרֵאשִׁית קִבְּלַת עוֹל מְלָכוֹת שָׂמִים הִיא לַעֲסוֹק בְּתִלְמוּד בְּכָלִי, וּמִשָּׁם תָּבוֹא לוֹ אֶרֶךְ - אֲרִיכוֹת יָמִים, וְגַם הוּא לְשׁוֹן רְפוּאָה.

הַרַה"ק ה'יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל' זי"ע אָמַר שֶׁדְּבָרָיו הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁל הַרַה"ק מְוֹאֲרָקִי זי"ע בְּטֶרֶם הַסְּתַלַּק מִן הָעוֹלָם הָיוּ

מִצְוָה, עַל כֵּן אָמְרוּ לוֹ לְרוֹץ תִּמְדִּד לְדַבֵּר מִצְוָה וְכֵן לֹאִידָךְ גִּיסָא לְבְרוּחַ מִן הַחֲטָא. הַצַּד הַשָּׁוֶה שְׂבִינִיָּהֶם שֶׁלְעוֹלָם יַעֲשֶׂה עֲבוּדָתוֹ בְּחִיּוֹת וּבְזִרְיוֹת, וְלֹא יִחַפֵּשׁ לָנוּחַ עַל מְקוֹמוֹ. וּבִאֲמַת יֵשׁ לְכָל אֶחָד לְלַמּוֹד קַל וְחוֹמֵר מִהִנְהַגְתּוֹ בְּעִנְיָי גִּשְׁמִיּוֹת, כִּי אִם לְמִלְאֲכָתוֹ וְעִסְקָיו כְּדִי לְהִרְוִיחַ כֶּמֶה גְּרָגִירִי כֶּסֶף יְרוּץ בְּשִׁמְחָה בְּזִרְיוֹת וְהַתְּלַהּבוּת, כִּי שֶׁלְעֲבוּדַת הַקּוֹדֶשׁ עָלָיו לִגְשֵׁת מִתּוֹךְ חֶשֶׁק וְשִׁמְחַת הַלֵּב.

בְּרֵאשִׁית דְּרָכּוֹ - בַּעַת גִּשְׁתּוֹ אֶל הָעֲבוּדָה לֹא יִחְסוֹף שׁוֹם כּוֹחַ, אֲלֹא יִתְגַּבֵּר בְּכָל כּוֹחוֹ בְּהִתְלַהּבוּת דְּקְדוּשָׁה, וְכַלְשׁוֹן ה'רוֹקַח' זי"ע (בְּהַקְדָּמָה) 'אֵין חוֹזֵק מִן הַחֲסִידוֹת בְּתַחִילָתוֹ'. נוֹרָאוֹת כָּתַב הַרַה"ק ה'שִׁפְתָּ אֲמַת' זי"ע (כִּי תִשָּׂא תַרְל"ט ד"ה בְּרִשִׁי אֵין) עַל דְּבָרֵי חֲז"ל (תְּנַחֲמוּא תִשָּׂא לז-לא) שֶׁאָמְרוּ לַחוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת נִשְׁתַּבְּרוּ הוֹאִיל וְנִיתְּנוּ בְּפוּמְבִּי, וְאֵילוֹ בְּלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת אָמַר לוֹ הַקב"ה 'אֵין לָךְ יָפָה מִן הַצְּנִיעוּת' שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ו, ח) 'וְהִצַּנַּע לָכֵת עִם ה' אֱלֹהֶיךָ', וְלָכֵן הָיָה לָהֶם קִיּוֹם וְלֹא נִשְׁתַּבְּרוּ. וְקֶשֶׁה, וְכִי לֹא יָדַע הַקב"ה הַצּוּפָה וּמִבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדְּרוֹת שְׁלוּחוֹת אֵלוֹ יִשְׁתַּבְּרוּ מִכִּיוֵּן שֶׁנִּיתְּנוּ בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים, מִדּוּעַ לֹא נִתְּנָם מִיַּד בְּצִנְעָה. אֲלֹא, מֵאַחַר וְאֵז הָיָה 'תְּחִילַת דִּיבּוּרֵי ה' אֶל עַמּוֹ' - נִתְּנָה הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה לַעֲם ה', וְכֵן הוּא כָּלְלוֹ שֶׁל דְּבַר שֶׁבְּרֵאשִׁית הַתּוֹרָה וְהָעֲבוּדָה יֵשׁ לְהִתְחִילָם בְּהִתְלַהּבוּת נוֹרָאָה, בְּלִפְיָדִים בּוֹעֲרִים וְדְבוֹרוֹת קוֹדֶשׁ מְלַהּבוֹת אֵשׁ, כִּי לוּלִי הַתְּלַהּבוֹת הַקּוֹדֶשׁ בְּפִירְסוּם, לֹא הָיָה אַחֵר כֶּף יְכוּלַת לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ צְנִיעוּת, רַק עַל יְדֵי שֶׁכָּבַר הַקְּדִימוֹ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת נִתְקִיּוֹם אַחֵר כֶּף הַצְּנִיעוּת, 'וְזֶה לִימּוּד לְדוֹרוֹת' כִּי בְּתַחִילָה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּהִתְלַהּבוּת עֲצוּמָה, וְאִם כִּי לֹא יִהְיֶה נִשְׂאָר זֹאת הַתְּלַהּבוּת דְּבַר שֶׁל קִיּוּמָא עִם כָּל זֹאת הוּא הָעֲצָה גַּם לִימֵי הִירִידָה אַחֵר כֶּף, עַכ"ל.

וּבְכָבֶד הַמִּשְׁלִיחוֹ אֶת הַדְּבַר לְמִשְׁקָה הַקֶּפֶה, שֶׁמִּתְחִילָה מִרְתִּיחִין אֶת הַמִּים עַד כְּדִי רִתִּיחָה גְּמוּנָה, וְלֵאחֵר מִכֵּן מְכִינִים הַמִּשְׁקָה, וּמִמִּתִּינִים קִמְעָא עַד שֶׁיִּפּוּג חוּמוֹ בְּמִקְצַת וְהֵא רֵאזִי לְשִׁתִּיית אָדָם, וְלִכְאוּרָה יִפְלֹא, מִדּוּעַ אֵינוֹ מִרְתִּיחִין מִעִיקְרָא רַק עַד כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה רֵאזִי לְשִׁתוּתוֹ, אֲלֹא, שֶׁבָּאֵם יַעֲשׂוּ כֵן לֹא יֵהֵא טַעַם ה'קֶפֶה' עָרַב לְחִיף כָּלִל, כִּי הָאֵף אֲמָנָם שְׂאֵין בְּיַד אָדָם לְשִׁתוֹת מִיָּם רוֹתְחִים, מִכָּל מְקוֹם צְרִיכִים הַמִּים מִעִיקְרָא לְרִתּוּחַ עַד תּוֹם לְבִשְׁל הֵיטֵב אֶת ה'קֶפֶה' וְהַסּוּפֵר, וְאֵז כִּשְׁתַּפּוּג חוּמָם מַעֲט יֵהֵא

לא התעכב ומיד הלך ללמוד, אזל רבי חנניה יתב בבי רב ולמד שם י"ב שנה, ומששב אל ביתו לא הפיר את דרכי העיר שלבניתיים נשתנו, ולא ידע באיזה דרך ילך לביתו. הלך וישב בשפת הנהר, ושמע איך שריבה אחת קוראת ואומרת לחברתה, 'בת חכינאי, בת חכינאי, מלאי נא את כדך ונלך לבתינו', הבין רבי חנניה שזו היא בתו אשר לא הכירה הואיל ולא ראה אותה זה תריסר שנים, והלך אחריה עד שהגיע לביתו. באותה שעה עסקה זוגתו בניפוי קמח, ומשראתה אותו, נשתוממה כשעה חדא, פרחת רוחה ומתה, נענה רבי חנניה ואמר 'ריבוננו של עולם, ענייה זו - זה שוכרה, בעי רחמי עליה וחייתה'. ומקשה ה'בן יהודה' (כתובות שם), מדוע הוצרכו להקדים את הרישא דעובדא מה שלא חיפה לרשב"י - מה מוסיף לנו סיפור דברים זה, ועוד, הרי אפילו אלישע נביא ה', בשעה שרצה להחיות את בן האשה השונמית, היה עליו לעשות כמה פעולות - פיו על פיו, ידיו על ידיו, וכל האמור שם, ואילו כאן מצינו שהתנא החיה את המת במאמר פיו - בתפילה...

ומכאן ה'בן יהודה' וז"ל: כי הקב"ה ישלם מידה כנגד מידה ואין הקב"ה מקפח שכר דבר כל דהו, והיינו בשכר שהיה להוט ומהיר לילך ללמוד תורה, דאעפ"י שביקש ממנו ר"ש שימתין לו לא רצה, וזה הוא חוץ משורת דרך העולם, שיותר טוב להולכי דרכים שיתלוו זה עם זה, ויהיו בצוותא חדא, ועכ"ז להיותו נחפז ללמוד תורה שעה אחת קודם, לא רצה להמתין, ועל פן פרע לו השי"ת עתה שביקש רחמים להחיות את המת ענה אותו תיכף ומיד מבלי כל פעולות רק במאמר פיו, ולא איחר בקשתו, עכ"ל.

ויהי רצון שנזכה להתחיל ראשית ימות החורף בהתחדשות וחיית גדולה, מתוך התמדת התורה ובדרכי האמונה הטוהרה, ונזכה לעשות רצון אבינו שבשמים בשלמות אנו וזרענו בתוך כלל ישראל, ונזכה לגאולה השלימה במהרה בימנו אמן.

לימוד הגמרא הוא הטהרה הגדולה ביותר (ישמח ישראל תצא ה).

משמיה דהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע אמרו שהיצר אינו חושש אפילו מלימוד 'חובת הלבבות', ורק מלימוד הגמרא יאבדו עצתונותיו ואין לו כל השגה איך להביסנו (יגדי"ת).

פי גמרא ר"ת ארבעת המלאכים נושאי פיסא הכבוד והמה גבריאל מיכאל רפאל אוריאל, והעוסק בגמרא חונה מלאך ה' סביב לו להצילו, מימנו מיכאל ומשמאלו גבריאל ומלפניו אוריאל, ומאחוריו רפאל, ועל ראשו שכינת הקל הבורח בדברי חכמים (ספר החיים לאחי המהר"ל, ספר זכיות פ"ב).

ובתורת חיים להרה"ק מקוסוב זי"ע כתב שמלאכים הללו הנם רגלי המרכבה, והלומד גמרא גם כן נעשה כמרכבה לשכינה הקדושה.

מעשה בהרה"ק ה'אבני גזר' זי"ע (הנבא באביר הרועים אות סג) שפעם נחלה וחלש מאד עד שאסרו עליו הרופאים 'לעיין' בדברי תורה, על פן ישב ללמוד בספר 'בחינות עולם' לרבינו ידעיה הפניני מגדולי הראשונים המדבר דברי מליצה ישרה לבאר שכל האי עלמא אינו כי אם הכל ורעות רוח. וכשנכנס לפני חמיו הק' הרה"ק מקאצק זי"ע שאלו באיזה ספר הביט היום, ואמר לו 'בחינות העולם'. אמר לו חמיו, מה חידש המחבר ההוא שמהביל את העולם, הרי שכלו של האדם בלאו הכי יודע מזה, אבל מנין ידע זאת בשר החומר של האדם, אך ורק על ידי לימוד דף גמרא בעיון וגייעה יודע גם 'בשר האדם' כי הפל הכל.

איתא בגמרא (כתובות סב:), שרפי חנניה בן חכינאי הלך ללמוד תורה, והיה זאת בסופן של 'שבעת ימי המשטה' של רבי שמעון בר יוחאי, ביקש ממנו רשב"י שימתין לו ימים מספר עד שיסיים את שבעת ימי המשטה, כי ברצונו לילך עמו ללמוד תורה, אך רבי חנניה

סימן חצר [רצה] - דיני נר להברלה ג

האש כְּבִרְכַּת הַנֶּהֱנִין, אֵלָּא רַק זִכָּר לְתַחֲלַת בְּרִיאַת הָאֵשׁ בְּמוֹצָ"שׁ ע"י אָדָם הָרָאוֹן (פְּדִיאַת בְּפִסְחִים נד), י"ל דְּבִדְיַעֲבַד אִם כָּבֵר בִּירוֹן עַל נֵר שְׁלֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבִירָה יָצָא, וְאִם חוּזֵר לְבִירוֹן יֵשׁ לַחוּשׁ לִסְפֵּק בְּרִכָּה לְבִטְלָה, וְאֵע"פ שְׁגָם הָאֵלִיָּה רַבָּה וְהֵרֵב תּוֹסֶפֶת שָׁבַת כְּתִבּוּ כַּהֲמָג"א דְּאָף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא, מ"מ כִּינּוֹן שֵׁשׁ עוֹד צָד לְהִקָּל, כִּמ"שׁ מָרָן בִּש"ע (סעיף א) שֶׁאֵין צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחֵר הָאוֹר בְּמוֹצָ"שׁ, אֲלֵמָּא שְׁאִינוּ חוֹבֵה כָּל כּוֹ, הִילָכָה שֶׁבּ וְאֵל תַּעֲשֶׂה עֲדִיף, כְּדִי שְׁלֹא יִכָּנֵס בְּסִפֵּק בְּרִכָּה לְבִטְלָה, וְלָכֵן בְּדִיעֲבַד שֶׁכָּבֵר בִּירוֹן אֵינוֹ חוּזֵר וּמִבְרָךְ. ע"כ.

וְאִיזֵי דְבָרָיו מַחוּוָּרִים, כִּי מִלְּבַד שָׁכָן כְּתִבּ הָרֶשֶׁבֶ"א, וְכִנ"ל, בְּאַמַּת גַּם הַמְּאִירִי (בְּרִכּוֹת נג. ד"ה הִיָּה מִהֲלָךְ בְּשִׁיק), אַחֵר שֶׁהֵבִיא דִּינִים אֵלָּו, סִיִּים, וְכָל שְׁאֲמָרְנוּ לְעִיל שְׁאִינוּ מִבְּרָךְ, אִם עָבֵר וּבִירוֹן, בְּרִכָּה לְבִטְלָה הִיא, וְעוֹבֵר עַל לֹא תִשָּׂא. ע"ש. וְכ"כ הַפְּמ"ג (א"א סק"ו), שֶׁהֵבִית יוֹסֵף הֵבִיא מִהֲאֲרָחוֹת חַיִּים בְּשֵׁם הָרֶשֶׁבֶ"א דְּכָל הַנִּי דַּמְתָּנִי שְׁאִין מְבָרְכִים, אָף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא. וְאָף בִּמ"שׁ בְּסִעִיף יב שְׁאִין מְבָרְכִין עַל נֵר שְׁאִין עֲשׂוּי לְהֵאִיר, אֵלָּא לְכָבוֹד, נִרְאֶה שְׁחוּזֵר וּמִבְּרָךְ. וְצ"ע. ע"כ. וּמוֹכַח דִּס"ל כַּהֲמָג"א וְסִיעֵתוֹ שְׁאֵף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא, וְחוּזֵר וּמִבְּרָךְ עַל נֵר כָּשֹׁר.

וְעַל לְמַהֲרִי פְּרָאגִי בְּשׁו"ת מַהֲרִי"ף (סימן סט), שֶׁכְּתִב, שְׁאִם בִּירוֹן בּוֹרָא מְאֹרֵי הָאֵשׁ וְיָצָא י"ח, לִכ"ע רִשְׁאֵי לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן בְּרִכַּת הַנֵּר לְהוֹצִיא אֶת אֲשֵׁתוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, "כִּינּוֹן שֶׁהִיא מִצְוָה", הִילָכָה אֵע"פ שֶׁיָּצָא מוֹצִיא אַחֲרֵים י"ח (ע"ר ר"ה כח). וְהוּבָא בְּבִרְכֵי (רַחֲצ סק"א). וְהֵרֵב כֶּף הַחַיִּים עֲצָמוֹ (שֵׁם סק"ב) הֵבִיא לְדִינָא. ע"ש.

וְכִי"ב כְּתִב הָרַמְ"א (סימן רצו ס"ב) עַל מ"שׁ מָרָן שְׁאִין מְבָרְכִים עַל בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכֶּסֶּא וְלֹא עַל בְּשָׂמִים שֶׁל עֲרוֹה, וְכִתֵּב בְּהֶגְהָ, וְאִם בִּירוֹן עַל בְּשָׂמִים אֵלָּו לֹא יָצָא וְצָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן עַל בְּשָׂמִים אַחֲרִים. וְכֵן פִּסֵּק בִּש"ע הַגְּר"ז. וְעַל בִּט"ז וּבִא"ר שֵׁם.

בְּבִירוֹן בּוֹרָא מְאֹרֵי הָאֵשׁ עַל נֵר שֶׁהִדְלִיקוּהוּ בְּשָׁבַת עַל יְדֵי גוֹי

א. אָף עַל פִּי שֶׁבֶסֶפֶר כֶּף הַחַיִּים (סימן רחצ ס"ק כה) נִטָּה קוֹ לֹמַר שֶׁכָּבֵר שְׁלֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבִירָה אִם עָבֵר וּבִירוֹן עָלָיו בְּדִיעֲבַד יָצָא, וְאִין צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן עַל נֵר אַחֵר, אִין דְּבָרָיו נִכּוֹנִים לְהִלָּכָה, וְהֵעִיֵּקֶר לְדִינָא שְׁאֵף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא. [כְּמוֹ שֶׁכְּתִבּוּ כְּמָה רִאשׁוֹנִים, וְכֵן הַמְּג"א וְהָאֵלִיָּה רַבָּה וְהֵרֵב תּוֹסֶפֶת שָׁבַת וְהַגָּאוֹן רַבִּי זְלַמָּן]. וְכִתֵּב רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֹר, שֶׁמִּכִּינּוֹן שְׁלֹא יָצָא בְּבִרְכַּת מְאֹרֵי הָאֵשׁ, נִחְשָׁב הַדָּבָר הַפִּסֵּק בֵּין בְּרִכַּת בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפֶן לְטַעֲמָה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן גַּם בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפֶן (יְלִקוּט יוֹסֵף שָׁבַת א ד עמוד תתעט).

וְכַהֲעֲרָה (שֵׁם) כְּתִב כ"כ מָרָן הֵבִית יוֹסֵף (סי' חצר) וז"ל: כְּתִב הָאֲרָחוֹת חַיִּים (מִהֲדוּרַת מְכוֹן יְרוּשָׁלַיִם עֲמוּד שֵׁם) בְּשֵׁם הָרֶשֶׁבֶ"א, כָּל מִי שֶׁבִּירוֹן עַל אוֹתָם שֶׁשָּׁנוּ בְּמִשְׁנָה (בְּרִכּוֹת נא:), שְׁאִין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, אֲפִילוֹ בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא, וְצָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן. ע"כ. וְכ"כ הַמְּג"א (סי' רחצ סק"ו), שְׁאִם בִּירוֹן עַל נֵר שֵׁשׁ בּוֹ אִיסוּר כְּגוֹן שְׁלֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבִירָה אֲפִי בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא. וְכִמ"שׁ הָרַמְ"א סִי' רצו ס"ב לְעֵנֶן בְּשָׂמִים. ע"כ. וְכ"כ הָא"ר (ס"ק ט), וְהַגְּר"ז (סי' רחצ סק"ז) שְׁאֵף בְּדִיעֲבַד אִם עָבֵר וּבִירוֹן עַל נֵר שְׁלֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבִירָה, צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְבִירוֹן עַל אוֹר שֶׁשָּׁבַת. ע"ש. וְכ"פ הַמִּשְׁנ"ב (בס"ק יד, וְע"ע בִּשְׁעָה צ ס"ק יב).

גַּם בָּבֵן אִישׁ חֵי כְּתִב, שְׁאִם טָעָה וּבִירוֹן בְּמוֹצָ"שׁ עַל נֵר שֶׁהִדְלִיקוּ עִכּוּם בְּשָׁבַת, שְׁלֹא שָׁבַת מִמְּלֶאכֶת עֲבִירָה, לֹא יָצָא, וְיִחֲזוֹר לְבִירוֹן עַל נֵר אַחֵר. ע"כ. וְכ"פ בְּהַלִּיכוֹת עוֹלָם ח"ג (פְּרִשְׁתִּי וַיֵּצֵא הָלָכָה ג). וּבִחְזוֹן עוֹבְדִיָּה שָׁבַת ב' (עמ' תלג). וּבְשׁו"ת יְבִיעַ אֲמֵר ח"ד (סי' כד אוֹת ד).

וְאִמָּנִים בְּסִפֵּר כֶּף הַחַיִּים סוֹפֵר (סי' רחצ ס"ק כה) כְּתִב לְפִקְפֵּק עַל דְּבָרֵי הַמְּג"א בָּזָה, שֶׁמִּכִּינּוֹן שְׁאִין בְּרִכַּת מְאֹרֵי

הוספת שבח, ואינה הפסק. אולם יש לחלק בין הוספת שבח מדין הפסק, ולבין הוספת ברכה לבטלה, דאחר שיש בזה איסור משום לא תשא מה שיין כאן הוספת שבח.

וגם מה שהביא ראיה מספר העיטור הנ"ל (שער ב, הלכות שחיטה דף מז עמוד א) שכתב: והא חזינן ברפת מילה שאומר אחרי או"א ומבקשים רחמים על התינוק ולא הוי הפסקה, ואיכא למימר שיחת חולין הוי הפסקה דעבירה היא בידו, כדאמרין שח שיחת חולין עובר בעשה, אבל מצוה למצוה לא הוה הפסקה, והילכך השח בין שחיטה לשחיטה חוזר ומברך. ע"כ. ומכאן רצה ללמוד לנ"ד. אולם יש לחלק בין שיחת חולין לגמרי לברכה לבטלה שעבר על איסור לא תשא בברכתו. ודוק.

נר שהודלק לכבוד, כגון לכבוד חתן וכלה, וכן נר שהודלק ל"עירוי נשמה" אין מברכים עליו

ב. נר שהודלק לכבוד ולא להאיר, כגון נר שהודלק לכבוד חתן וכלה, וכן נר שהודלק בבית הפנסת לעילוי נשמת מתים, וכן נר שמולכים אותו לפני המטה, לכבוד המת, אין מברכים עליו בורא מאורי האש (שם עמוד תתפ).

ובהערה (שם) כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רחצ סעיף יא ויב), ומגן אברהם שם. ובכף החיים (שם אות סא-סה), ובכש"ת יביע אמר חלק ג' (חלק יורה דעה סי' יט אות ג). ע"ש. וז"ל המאירי (ברכות נג): נר שהדליקו למת במוצאי שבת, ואין אתה יודע אם להאיר הודלק ולברך, אם לכבוד בעלמא ושללא לברך, אם מת זה מפורסם עד שאפי' אם מת ביום היו מדליקין לפניו גרות, אף בלילה אתה דן אותם וכו'. עכשיו שלהאיר הודלקו מברך. ויש גורסים כל שמוציאין לפניו אין מברכין, וכל שאין מוציאין לפניו מברכין, ופירושה לענן בשמים, כלומר כל שמוציאין לפני המת, ר"ל סמוך לו, ודאי לכבוד המת הן עשויות, או להעברת הריח, וכל שאין מוציאין בסמוך לו, אלא רחוק ממנו במקום שאין הריח שולט בו, לכבוד חיים הן עשויות, ומברכין. והוא שאמר בתלמוד המערב הדא דתימר בנתונים למעלה ממטתו של מת, אבל למטה אני אומר לכבוד חיים הן עשויות. ע"כ. ולכאורה יש לדייק דכ"ז שהדליק הנר לכבוד המת, אבל בנר שמדליקין לע"נ,

והו' אמת שהט"ז (שם סק"ד) כתב ע"ד הרמ"א, לכאורה קשה שפיון שעיקר הטעם לברך על הבשמים במוצ"ש הוא משום צער הנפש על סילוק הנשמה היתירה, וכאן כבר הריח ונהנה מן הריח, הו"ל למימר שיצא אע"פ שהוא של איסור. וי"ל שפאן אין חשש ברכה לבטלה כשחוזר ומברך על בשמים, שהרי מותר לאדם לברך כמה פעמים ביום על ריח שמריח בכל פעם. ע"כ. ולכא' נראה מדבריו, שאם בירך על נר שלא שבת ממלאכת עבירה, בדיעבד יצא, ואינו צריך לחזור ולברך על הנר, דהא הכא לא שיין תירוצו, שפיון שפיר, יש זכר על כל פנים ליצירת האש שבמוצ"ש. וזה היפך דברי המג"א והאחרונים. וע"ע בשו"ת מהרי"ל ד"סקין (בקונט' אחרון סימן לא). ע"ש. וצ"ע. ועיין בעקרי הד"ט (סי' יג אות טו) בשם מצודת יששכר (ס"ס יז) שכתב שאם בירך במוצ"ש על נר שלא שבת ממלאכת עבירה, אינו חוזר ומברך. וכבר הזכרנו שביביע אמר השיג עליו, דליתא, אלא העיקר כדברי המגן אברהם ושאר האחרונים שצריך לחזור ולברך בורא מאורי האש.

כשפירך ברכת מאורי האש ברכה לבטלה [נר שהודלק בעבירה] - חוזר לברך הגפן

ודע שרעק"א בהגהותיו (סימן רחצ במג"א סק"ו) כתב, ולפע"ד נראה שצריך לחזור ולברך גם בורא פרי הגפן, שפיון שבברכת מאורי האש לא יצא, ממילא הוי הפסק בין ברפת בפה"ג לטעימה. ע"ש. וה"ד המשנ"ב בביאור הלכה (שם בד"ה אין מברכין). ואע"פ שהרב בן איש חי סתם דבריו בזה, מ"מ בודאי שדברי הגרע"א הם עיקר להלכה ולמעשה. [הליכות עולם ח"ג פר' ויצא אות יב].

וראיתי למחבר אחד [מכ"ר] שכתב לדון בזה מצד גביל לתורי דלא חשיב הפסק, וגם פאן מאחר ובכוננתו היה לברך ברכת מאורי האש כדיון, אף שנתברר שהיתה זו ברכה לבטלה, מפל מקום חשיב כצורך הענין. ע"כ. אולם לא דמי כלל לדיון גביל לתורי, דמה איכפת לו מכוננתו, הרי סוף סוף הוציא מפיו ברכה לבטלה, והוי הפסק גמור.

ויבה שהביא ראיה מדברי המאירי (ברכות יב) שכתב: ומשום הפסק ליכא, כך כל שהוא מעין הברכה ושבח של הקב"ה שמברכים לו, אינו הפסק. ע"כ. והוא הדין בנידון דידן שהוספת ברכת בורא מאורי האש אינה אלא

י"ט להאיר משום שלום בית, ודלא כמי שפסק בזה. וכ"כ באול"צ שם (ח"ג פ"ח אות ו'), אלא דיל"ע אם כדאי לחבר ב' גרות לצורך ברפת מאורי האש כשחל יו"ט במוצ"ש, שיש לחוש לחשש פיבוי כשמפריד את הגרות. (ע' ש"ע סי' תק"ב ס"ב, ובמשנ"ב סק"ט וסק"כ. ובבאה"ל סי' תק"ד ס"ב ד"ה ויכבה), ולכן אף שמצוה מן המובחר לברך על אבוקה, בכגון זה עדיף שיברך על נר אחד בלבד.

סומא אינו מברך בורא מאורי האש

ג. סומא אינו מברך בורא מאורי האש. ולכן צריך שבני ביתו יברכו לעצמם ברכה זו. ויש אומרים שהסומא לא צריך להבדיל, ודי לו במה שמבדיל בתפלה, ולפי זה נכון שגם לא יבדיל כלל לבני ביתו, אלא יבדיל אחד מבני ביתו הגדולים, והוא עצמו ישמע ויצא ידי חובתו. ויש חולקים. והיכא דאפשר נכון שיבדיל אחד מבני הבית, אם לאו דאנינא דעתיה (שם עמוד תתפא).

ובהערה (שם) כתב הנה במרדכי מגילה (סי' תשצט) איתא, רבינו יהודה בר קלונימוס היה מסופק אם הסומא מברך בורא מאורי האש, כיון דקי"ל כרבנן דאמרי סומא פורס על שמע, דאית ליה הנאה מניה ע"י אחרים, וכדתניא (מגילה כד:) א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, והיית מממש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה, וכי מה אכפת לעיור בין אפלה לאורה, עד שבא מעשה לידי, פ"א הייתי מהלך בדרך באישון לילה ואפלה, וראיתי סומא אחד שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו, אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך, אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפחיתים ומן הקוצים והפרקנים. ולראבי"ה נראה שאינו מברך מאורי האש, דשאני הכא דתנן אין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו, ותניא התם עד שיראה את השלהבת וישתמש לאורה. אבל בפורס על שמע בהנאה תליא מילתא ואפילו ע"י אחרים, כדאמר ר' יוסי בברייתא הנ"ל. ע"כ.

וב"ה בראבי"ה (פסחים, סי' תקכג) דנראה שהסומא אינו מברך בורא מאורי האש, מדתנן עד שיאותו לאורו, ואמר רבא שצריך לראות ממש ולהפיר בין איסור לפונדיון, והיכא דמרחק מן הנר שאינו יכול להפיר בזה, איכא למ"ד

ואינה נעשה לכבוד המת בעת ההלוייה וכד', שפיר יכולים לברך עליו. ובס' אול"צ (ח"ב פרק מז אות טו) כתב, דאף שאין לברך מאורי האש על נר נשמה שהודלק לכבודו של נפטר, מ"מ מותר לברך על נר שהודלק להאיר לעילוי נשמתו של נפטר. [והיינו שהפוננה היתה גם להאיר]. ודייק כן ממ"ש מרן בש"ע שם, אין מברכים על נר של מתים שאינו עשוי להאיר, הילכך מת שהיו מוליכין לפניו נר, אילו הוציאוהו ביום והוציאוהו בלילה בנר, אין מברכים עליו. מוכח שאם נעשה הנר להאיר מברכים עליו, אף שהודלק לע"נ הנפטר.

ומיהו בחזו"ע שבת פרק ב' (עמוד תלד) סתם וכתב דנר שהודלק בביהכ"נ לעילוי נשמת מתים, אין לברך עליו. ע"כ. ומשמע דגם בנר שהודלק לעילוי נשמה ולא לכבוד המת בעת ההלוייה, גם בזה אין לברך בורא מאורי האש. וכ"כ בכף החיים פלאגי (סי' לא אות מו) דגרות שמדליקין על המת כל ז' ימים במקום שנפטר שם המת, לא יברך עליהן, ודין אחד להם עם הגרות שמוציאין לכבוד המת, וגרות של ביהכ"נ, דאסור לברך עליהן, וכן גרות חתנים. ע"כ. גם בבא"ח (ש"ב פ' ויצא אות יג) כתב להדיא, שאין מברכים על נר שמדליקים לכבוד ביהכ"נ, או למנוחת המתים. ע"כ. ובפרט כיום שיש חשמל וכל נר נשמה שמדליקין הוא רק לעילוי נשמה בלא שום פוננה להאיר, וממילא אין לברך עליו. וכן משמע בכף החיים (אות סה) שכתב, ואותן גרות של שענה שמדליקין בבית האבל, בשעת תפלת שחרית וערבית, שאינן עשויים להאיר, אלא לכבוד המת, שהרי מדליקין אותן כיום בתפלת השחר ובתפלת ערבית שמתפללין בביהכ"נ מבעו"י גדול, ודמי להדלקת נר למת שמוציאין אותו ביום, אפ"ה במוצ"ש שאין מדליקין אותו רק אחר ערבית בעת שמשפיעין אותו, אם נשארו דולקות אח"כ ורוצים לברך לאורם, מותר שהרי באותה שעה שמברכין עליו כבר עבר זמן כבוד המת, שהמנהג הוא דכשםסיים אמירת ההשקבה מכבין אותו, שכבר חלף הלוך שעת כבוד המת, ובאותה שעה עשוי להאיר הוא, ושרי לברך עליו אפי' בלא כבייה. [פתה"ד].

וי"ט שחל במוצ"ש, אפשר לברך בורא מאורי האש על הגרות שהודלקו לכבוד יו"ט, כיון שהודלקו לכבוד

וְכַתֵּב המג"א (ס"ק יז), דִּמְשָׁמַע פֶּאן דִּדְוֹקָא עַל הַנֶּר אֵינוֹ מְבָרָה, אֲבָל שְׁאָר הַהִבְדָּלָה שְׁפִיר מְבָרָה. וְכֵן מְשָׁמַע בְּטוֹר וּבְמִרְדָּכִי, וְדִלָּא כַּהֲרַשְׁבִּי"א שֶׁכָּתֵב שְׁאֵינוֹ מְבָדִיל עַל הַכּוֹס כָּלָל. ע"כ. וְכֵן פֶּסְקוֹ הָא"ר (ס"ק כד), וְהַגְר"ז (ס"ק ט), וְהַחֲמִי אָדָם (כָּלָל ח ס' לג), וְהָרֵב קִמַּח סוּלָת (דף פג:), וְהַחֲסִיד לְאַלְפִים (ס' רצח אות ט).

אוֹלָם ז"ל רַבִּינוֹ יִצְחָק בֶּן גִּיאַת (עמוד טז): "סוּמָא אֵינוֹ צָרִיף לְהַבְדִּיל עַל הָאוֹר, וּבִתְפִלָּה סָגִי לִיָּה". וְכֵן בְּאַרְחוֹת חַיִּים (דף סח ע"ב) כָּתֵב וז"ל: תְּשׁוּבָה לְרַבִּינוֹ הָאִי גָאוֹן, סוּמָא אֵינוֹ מְבָרָה בְּהִבְדָּלָה בַּמָּה עַל הָאוֹר, וּבִתְפִלָּה סָגִי לִיָּה. ע"כ. מְשָׁמַע דַּס"ל כַּמ"ש הַרְשֵׁב"א. וְהַגְמ"י (פכט אות י) כָּתֵב, הַרִיב"ק הָיָה מְסַתְּפֵק אִם הַסוּמָא מְבָרָה עַל הַנֶּר. וְלִרְאבִי"ה נִרְאָה שְׁאֵינוֹ מְבָרָה. וְכֵן פֶּסֶק הָאֲגוּדָה (מְגִלָּה אִתּוֹ לג) כְּדִבְרֵי רַאבִי"ה שְׁאֵינוֹ לְבָרָה. וּבִשְׁוֹת מַהֲרִ"ל (ס' יא) הֵבִיא סֶפֶק הַרִיב"ק, וְדִבְרֵי הַרְאבִי"ה שְׁאֵינוֹ לְבָרָה, וְכָתֵב דִּלְכֵן אֵינוֹ לְבָרָה דִּלְמָה לָנוּ לְהַפְנִס לְמַחְלֻקָּתָהּ. (וּע"ע בְּשׁוֹת צִפְיַחַת בְּדָבָשׁ סִימָן ל). אוֹלָם בְּאוֹ"ז הַנ"ל כָּתֵב, הַרִיב"ק שֶׁלַּח לְשֹׁאֹל אֶת רַבִּינוֹ אֶפְרַיִם אִם הַסוּמָא מְבָרָה בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, וְלֹא רִאֲיָתִי שֶׁהֵשִׁיב לוֹ. וְלִפְנֵי מוֹרֵי רַאבִי"ה בָּא מַעֲשֵׂה וְהוֹרָה שֶׁיֵּשׁ לְבָרָה, כִּהְיָא דְּמִגְלָה (כד:), שֶׁיֵּשׁ לְסוּמָא הַנֶּאֱחָה בְּנֶר ע"י אֲחֵרִים. הִלְכָּהּ אִף הַסוּמָא מְבָרָה בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ. וְאֵע"פ שְׁאֵינוֹ מְבָרָכִים עַל הַנֶּר עַד שִׁיאֲתוֹ לְאוּרוֹ, הֵנִי מִלִּי בְּאָדָם שֶׁיִּכּוֹל לְהִתְקַרֵּב לְנֶר וְלִהְיוֹת מִמֶּנּוּ, אֲבָל סוּמָא מְבָרָה עָלָיו מִיָּד. וְכֵן הִלְכָּהּ לְמַעֲשֵׂה, כִּי מוֹרֵי הַרְאבִי"ה הָיָה בַּעַל מַעֲשִׂים וּבַעַל הוֹרָאָה וְרַאֲיוֹ לְסוּמוֹף עָלָיו. ע"כ"ל.

וְתִימָה שֶׁהָרִי לְפָנֵינוּ אֲדִרְבָּה רַאבִי"ה ס"ל שְׁאֵינוֹ מְבָרָה. וְכַמ"ש גַּם הָאֲגוּדָה וְהַמַּהֲרִ"ל. וְאוֹלֵי שְׁחִזוֹר בּוֹ מַהוֹרָאָתוֹ. וּבִשְׁוֹת לְשֹׁד הַשְּׁמָן (חא"ח ס' י) כָּתֵב לְתַמּוּהָ שֶׁדִּבְרֵי הָאוֹ"ז בְּשֵׁם רַאבִי"ה הֵם נֶגֶד מ"ש רַאבִי"ה לְפָנֵינוּ, וְלִפְלֹא שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁ בָּזָה שׁוֹם אֶחָד מִהַפּוֹסְקִים. ע"ש. אִף כִּכָּר עֲמִד בָּזָה הִרָה"ג הַמוֹ"ל רַאבִי"ה (בַּפְּסָחִים ס' תַּקְכ"ג עמוד קנב) וְכָתֵב, שֶׁצ"ל שְׂרַאבִי"ה חִזַּר בּוֹ מִמָּה שֶׁהוֹרָה. ע"ש. וְע' בְּשׁוֹת הַרְדַּב"ז (ח"ה ס' ב אֲלָפִים וּשְׁכָא).

וּמִבִּיּוֹן שֶׁר' יִצְחָק בֶּן גִּיאַת ס"ל כַּמ"ש הַרְשֵׁב"א בְּשֵׁם הַגָּאוֹנִים. וְכ"כ הָא"ח בְּשֵׁם רַבִּינוֹ הָאִי גָאוֹן, וְהַבְּדִילָהּ בְּשֵׁם הַגָּאוֹנִים, שְׁאֵינוֹ הַסוּמָא מְבָדִיל עַל הַכּוֹס כָּלָל, וְדִי לוֹ בְּהִבְדָּלָה שֶׁבִּתְפִלָּה, וּבִשְׁוֹת יְמֵי יוֹסֵף בְּתִרְאָה

הֵתֵם שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרָה, אֵע"פ שְׁאֵינוֹ הָיָה קָרוֹב הָיָה יָכוֹל לְהַפִּיר, וְכ"ש סוּמָא שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרָה עַל מַה שְׁאַחֲרִים רוֹאִים. וְרַבּוֹתֵי נִסְתַּפְּקוּ בָּזָה, מִשּׁוֹם דִּתְנִן סוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע. וְלֹא דִמִּי, דַּש"ה שֶׁתְּלוּ חֲכָמִים הַדְּבָר שֶׁיִּרְאָה הַנֶּר וְיִהְיֶה. ע"כ. וְבִרְאבִי"ה מְגִלָּה (ס' תַּקְפּוֹ ע"מ שִׁיג) כָּתֵב, מוֹרֵי הָרֵב רַבִּינוֹ יב"ק הָיָה מְסַתְּפֵק בָּזָה וְכו', וְלִי נִרְאָה שְׁאֵינוֹ מְבָרָה וְכו'. ע"ש. וְכֵן הָעֵלָה מַהֲר"ח בֶּר שְׁמוּאֵל בְּסִפְר צָרוֹר הַחַיִּים (רִישׁ עמוד פ).

וְהַרְשֵׁב"א בְּתִשְׁבּוּבָה (ח"א ס' תַּשְׁלֹט וְח"ה ס' רִיג) כָּתֵב בְּשֵׁם הַגָּאוֹנִים שֶׁהַסוּמָא אֵינוֹ צָרִיף שֶׁיִּבְדִּיל עַל הַכּוֹס, וּבִתְפִלָּה בְּלִבָּד סָגִי לִיָּה. ע"כ. וְכ"כ הָאֲבִדְרָהֶם (דף נא ע"ד) שֶׁכָּתְבוּ הַגָּאוֹנִים סוּמָא אֵינוֹ צָרִיף לְהַבְדִּיל וּלְבָרָה עַל הָאוֹר וּבִתְפִלָּה סָגִי לִיָּה. וְכ"כ הָאוֹר זְרוּעַ (ח"ב סו"ס י צב), וְהַגְמ"י (שְׁבֹת פכ"ט ה'). וְכ"כ בְּתִשְׁבּוּבַת הַרְדַּב"ז (ח"ה ב' אֲלָפִים שְׁכָא), דַּסוּמָא אֵינוֹ מְבָרָה בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, אִף עַל גַּב דְּמְבָרָה יוֹצֵר הַמְּאוּרוֹת. ע"ש. [וְעִי' בְּאוֹצֵר הַגָּאוֹנִים בְּרִכּוֹת שְׁמַה].

וְכַבִּי (ס"ס רצח) הֵבִיא דִּבְרֵי הַרְשֵׁב"א, וְכָתֵב שֶׁנִּרְאָה טַעַם הַגָּאוֹנִים, שֶׁכִּינּוֹ שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרָה מְאוּרֵי הָאֵשׁ, אֵינוֹ צָרִיף לְהַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, וּבְהִבְדָּלָה שֶׁבִּתְפִלָּה סָגִי לִיָּה. וְכ"כ בְּהַגְהוֹת מַהֲרִיק"ש, י"א שֶׁהַסוּמָא דִּי לוֹ לְהַבְדִּיל בִּתְפִלָּה, וְא"צ לְבָרָה עַל הַכּוֹס. וּבִשְׁוֹת (ס' רצח סְעִיף יג) פֶּסֶק בַּזָּה"ל: "סוּמָא אֵינוֹ מְבָרָה". וְבִיָּאָר בַּס' בְּרִפְתַּת יוֹסֵף (ח"א מַעֲרַכַת ה' ס' סח), דִּשְׁאֲנֵי יוֹצֵר הַמְּאוּרוֹת שְׁאֵינוֹ מִן הַצּוֹרֵף בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לְהִיּוֹת נִהְיָה מִן הַשְּׁמֶשׁ, שֶׁהָרִי אֲפִילוֹ פִּקַּח אֵינוֹ מִן הַצּוֹרֵף לְרִאוֹת אֶת הַשְּׁמֶשׁ בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה, וְאִפְ"י יוֹשֵׁב בְּמִקּוֹם אֲפִלּוֹ וְחִשּׁוֹן מְבָרָה יוֹצֵר הַמְּאוּרוֹת, דְּאִמְנָהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא שֶׁמְבָרָה, שֶׁהִשְׁתִּית בְּרָא מְאוּרוֹת בְּעוֹלָם לִיהְיוֹת בְּנֵי אָדָם לְרִאוֹת דְּרִכֵּיהֶם. וְאִפְ"י סוּמָא הוּא נִהְיָה בְּמְאוּרוֹת שְׁרוּאִים אֲחֵרִים שִׁיּוּרוֹהוּ הַדְּרָה. מִשָּׂא"כ בְּרִפְתַּת מְאוּרֵי הָאֵשׁ צָרִיף לְרִאוֹת אֶת הַנֶּר וְלִהְיוֹת מִמֶּנּוּ, וְגַם מִן פֶּסֶק שָׁם, דַּסוּמָא אֵינוֹ מְבָרָה בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, אִף שֶׁהוּא עֲצָמוֹ פֶּסֶק שֶׁמְבָרָה יוֹצֵר הַמְּאוּרוֹת.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַסוּמָא מְבָרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבֹת, מִשּׁוֹם שֶׁבְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֵיבָרִי, וְהוּא גַּם כֵּן נִהְיָה מִמֶּנּוּ וְצָרִיף לְהוֹדוֹת לָהּ עַל הַנֶּאֱתוֹ, כִּי הִיא דִּהְיָא סוּמָא דְּאִמַר שְׁבִנִּי אָדָם מְצִילִין אוֹתוֹ מִן הַקּוֹצִים וְכו', אֲבָל בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכְּפוּרִים אֵינוֹ מְבָרָה כָּלָל.

החיד"א בפרקי יוסף (סק"ד), וכ"פ בעולת שבת (פרק כט ס"י), ובחיי אדם (שבת כלל ח' הלכה ג), ובאשל אברהם (סי' רחץ ס"ק יז), ובחסד לאלפים (סימן ס). ועוד.

א דצריך ביאור במ"ש הראשונים הנ"ל, דסומא אינו מבדיל כלל, ואמאי, הרי שאר הברכות גם הסומא יכול לאומרם. ואף שאומרים בנוסח ברפת ההבדלה המבדיל בין אור לחושך וכו', אין זה אלא על מנהגו של עולם, וכדאמרין הכי לגבי ברפת יוצר המאורות. [והרי אם אין לו נר מבדיל בלא נר, וכן במוצאי י"ט מבדיל בלא נר]. ושמא י"ל דקבלה היתה בין הגאונים הנ"ל, שלא תיקנו עיקר הבדלה שעל הכוס אלא כששייך גם ברפת הנר, ואף שאמרו שאין צריך לחזור אחר האור, מ"מ בעינן שהמבדיל עצמו יהיה ראוי לברפת האש. אבל בסומא שאינו ראוי לברך בורא מאורי האש, שהרי אינו יכול ליהנות מהאש, בזה לא תיקנו ברפת הבדלה כלל, והסתפקו במה שמבדיל בתפלה. שהרי מה"ת יוצא אדם י"ח הבדלה במה שאומר הבדלה בתפלה.

שוב הראוני שכתב תמה כן בערוך השלחן (סי' רצח סעיף יז). וכתב, וצ"ע, ויש לחוש לדבריהם, והסומא לא יעשה הבדלה בעצמו אלא ישמע מאחר.

ואף שהמג"א (ס"ק יז) כתב, דמשמע שדוקא על הנר אינו מברך, אלא שאר הבדלה אומר. וכן נראין דברי הטור והמרדכי. וכן פסקו האלה רבה (ס"ק כד), ותוספת שבת (ס"ק כה). ע"ש. מ"מ לכתחלה היכא דאפשר ראוי לחוש לדברי הגאונים, ובדיל אחד מבני ביתו. ועיין בשו"ת מהרי"ל (סי' יא), ובשו"ת צפתיית בדבש (סי' ל), ובשו"ת ימי יוסף בתרא (סי' יא).

ובשו"ת שמן אפרסמון (חלק א סי' ו) האריך בדיו הסומא בהבדלה ובברכת מאורי האש, ובבירור דעת מרן בזה. והעלה שאף שדעת מרן שהסומא מבדיל, מ"מ יש לחוש לדעת הגאונים והרשב"א שאינו מבדיל, ושוא"ת עדיף, וישמע הבדלה מאחרים.

ואחר זמן ראיתי שפן העלה מרן זיע"א, בהסכמתו לספר לב אברהם ח"ב, וז"ל שם: במה שכתב, שאין הסומא מברך על נר הבדלה, "אבל שאר ההבדלה אומר". אין זה מוסכם, כי מרן הבית יוסף הביא מהרשב"א בתשובה

(ס"ס יא עמ' לט) כתב, שאף בשאר ברכות ההבדלה איכא פלוגתא בסומא, וסב"ל. ע"ש. הילכך נכון מאד שהסומא ישמע מהשליח צבור שמבדיל בבית הכנסת על הכוס, ויכוין לצאת ידי חובה. (ולא יענה אמן אחר ברפת בורא מאורי האש, אלא בלבד, משום הפסק).

ויעניי ברפת הלבנה, יש אומרים שהסומא חייב לקדש הלבנה, לפי שבאור הלבנה אע"ג דבעינן שיהיו נהניו מאורה, אין הפיונה שיהנה המברך, כי אם על טובת העולם. [עיין במחצית השקל ר"ס תכנ]. ועוד, דשאני ברפת מאורי האש דבעינן לכתחלה שיעמוד כ"כ סמוך לאש, עד שהוא בעצמו יפיר בין מטבע למטבע, וזה לא שייך בסומא.

וב"ב בשו"ת מהרש"ל (סי' עז), דהסומא מברך ברפת הלבנה, שאף שאמרו שאין מברכים על הלבנה עד שיאיתו לאורה, מ"מ לא אמרו שהוא יראה לאורה, אלא שהעולם יאיתו לאורה, כי ברכה זו על בריאת עולמו וחידושו קאי, וכמו שסומא יכול לברך יוצר המאורות. ודומה למאי דקיי"ל (במגילה כד). שסומא יכול לברך יוצר המאורות, (מפני שהוא נהנה ממה שאחרים רואים המאורות, ויורוהו הדרג אשר ילך בה. טור וש"ע סימן סט ס"ב). אבל ברפת מאורי האש אינו יכול לברך, משום דהמצוה תלויה בראיה עם ההנאה. עכת"ד. [וע"ש מ"ש לענין נר חנוכה אם סומא מברך. וראה בזה בילקו"י מועדים עמ' רכד]. וכן פסקו המג"א והפרי חדש (סי' תכנ) ומהר"י עייאש בספר מטה יהודה ח"ב (דף לה): ובשו"ת שדה הארץ ח"ג (אורח סימן ט).

אולם המהריק"ש בנהגותיו (סימן תכנ) כתב, שמדקדוק לשון חז"ל [בברכות נט: וכן בירושלמי פ"ט דברכות ה"ב] שאמרו "הרואה את הלבנה בחידושה", ונראה שסומא אינו מברך. [וציין למה שנתבאר בש"ע ס"ס רצח, שאין הסומא מברך בורא מאורי האש]. ע"כ. גם בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סי' רמב) כתב, שיש להשיב על ראית המהרש"ל בזה. ע"ש. גם בחסד לאלפים (ה' ברפת הלבנה אות ב) פסק, שאין הסומא יכול לברך ברפת הלבנה. וראה מ"ש בזה בברפת יוסף הנ"ל. וראה בילקוט יוסף שבת פרק ה' (עמוד שכד).

ועי' כל פנים להלכה אין הסומא מברך ברפת בורא מאורי האש, וכמו שפסק מרן השלחן ערוך, וכ"פ מרן

להתיר, כמ"ש הרב המנהיג (סי' ט). ולדברי האור זרוע ח"ב (סי' צד) גם הראב"ה פסק פן הלכה למעשה, ושיש לסמוך עליו. ואף הארחות חיים הביא מחלוקת בזה. ונהי דקי"ל כפסק מרן הש"ע, שהסומא אינו מברך במ"ה, הבו דלא להוסיף עלה במי שיש לו כאב עינים. ותו לא מידי. [ממרן זיע"א]. אלא שיש לעיין מדברי מרן בש"ע, בשם הירושלמי שלעולם אין לברך עד שיראה את השלהבת וגם ישתמש לאורה. וצ"ל דשאני הכא שראה את הנר, רק שאינו יכול להתבונן בו.

מותר לאשה שאינה טהורה לאחוז את הנר בעת ברכת מאורי האש

ה. מותר לאשה שאינה טהורה לאחוז בידה את הנר בעת שבעלה מבדיל. ואין זה מונע מבעלה לברך ולצאת ידי חובת ברכת בורא מאורי האש (שם).

ובהערה (שם) פתב קונטרס ילקוט יוסף הלכות נדה (שנת תשמ"ו, עמוד כ). [וכבר כתבנו בסימן הקודם שמן הדין מותר לאשתו נדה לקרב הבשמים שבידה לבעלה בהבדלה במוצ"ש, כד' שיברך עליהם, ומ"מ היכא דאפשר לגבי בשמים טוב שתניח הבשמים על השלחן, והוא יטלם לברך ולהריח בהם. ומיהות טוב אל תקרי רע. וכמ"ש בטהרת הבית (משמרת הטהרה עמ' קעה) וביב"א ח"ח (י"ד סי' יז)].

והו' הלום ראיתי להגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב, סי' פג) שכתב פן, דנראה פשוט דליפא איסור בזה, דלא דמי למה שכתב בתשובת יד אליהו לאסור לבעלה להדליק הטאבק או לחמם עצמו בנר שמחזקת בידה, וכן להדליק ממנו נר אחר, שההבדל מחבר הנר שמחזקת בידה לידיו, שמתחממים בו, אבל ליהנות מהאור שבידה שליפא שום חיבור ודאי מותר. ע"ש. וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (נדה עמ' רנז) שפינ' שהוא כד' להראות ולראות שרי. ע"ש. אמנם בשו"ת בית ישראל (סי' יד) דקדק לאסור לאשה נדה להחזיק נר הבדלה. ע"ש. ומוכא בגופי הלכות (הל' נדה עמ' י' בביאור הלכה שם), ובציץ אליעזר (ח"ב סי' נח). מכל מקום דעת זיע"א להקל בזה. וכן פסק להקל בבדי השלחן (סי' קצה ס"ק מו). ע"ש. וראה בטהרת הבית (ח"ב עמ' קד).

בשם הגאונים, שסומא אינו מבדיל כלל, ודי לו בהבדלה שבתפלה. וכ"כ הרי"ץ גיאת (הל' קידוש והבדלה עמ' טז), וכ"כ בארחות חיים. וא"כ נראה שיש לומר "ספק ברכות להקל". וכ"כ בספר יפה ללב (ח"ב סי' רחצ סק"י), וכ"פ הרה"ג רבי יוסף ידיד בשו"ת ימי יוסף, (מהדו"ב חאו"ח סי' יא), וראה בשו"ת לשד השמן (חאו"ח סי' ו'), ובהגהות המו"ל הראב"ה ח"ב (סי' תקכג). ע"ש.

ובשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' קפד) הביא מ"ש בא"ח שאפי' מי שסובר שסומא מברך על הנר הני מילי במוצאי שבת, אבל במוצאי יוה"כ לא. ע"כ. והטעם, דמה שאנו מברכים על האור במוצאי שבת הוא זכר לבריא העולם, והאור ה'ה בתחלת הבריא, ולפיכך סומא מברך שיש לו הנאה בבריא זה שאחרים יורוהו הדבר, אבל טעם הנר במוצאי יום הכפורים הוא להודות לה' שהבדיל בין יום גדול ונורא שאסור בכל מלאכה כשבת לימות החול שאנו מותרים במלאכה, ולקחו הנר שהוא בנמצא יותר. ועוד משום לתא דשבת. והזהירו בסי' תרכה שיהא נר ששבת ממלאכת איסור, לרמוז ממה שהתקינו דבר זה סימן להיתר המלאכות הוא, וכיון דסומא לא ה'ה יכול לעשות מלאכה לאור הנר אם ה'ה רוצה, א"כ לדידה אין היפר בין נר האסור לנר המותר.

יש לו כאב עינים, ואינו יכול להסתכל בנר, אם יברך בורא מאורי האש

ד. מי שיש לו כאב עינים, שאינו יכול להסתכל בנר, יש מי שאומר שלא יברך בורא מאורי האש, מאחר שאין לו הנאה מהנר, אלא ישמע הברכה מאחרים. אולם לדינא נראה שיכול לברך בורא מאורי האש, דאף על פי שאינו יכול להסתכל יפה בנר, מכל מקום הוא נהנה מהאור שבשטח הבית (שם עמוד תתפד).

ובהערה (שם) כתב בספר מעין גנים (סי' יג אות לה) כתב, נ"ל דמי שיש לו כאב עינים, שאינו יכול להסתכל בנר, לא יברך בורא מאורי האש, מאחר שאין לו הנאה מהנר, אלא ישמע הברכה מאחרים. וצ"ע. ע"כ. אך נראה שיכול לברך בורא מאורי האש, שאע"פ שאינו יכול להסתכל יפה בנר. מ"מ הוא נהנה מהאור שבשטח הבית. והרי אפילו בסומא יש מהפוסקים שחולקים וס"ל

סימן רצט - אכילה ומלאכה קודם ההכרעה א

איסור אכילה ושתיה קודם ההכרעה

בתשובה הק' על הרמב"ם שהרי קודם קידוש אסור אפילו מים ושפן נהגו. ע"ש.

ובוונתו למ"ש הרשב"א (ח"ג סי' רסד), וז"ל, אלא ודאי מקולי הבדלה שנו כפאן, וכמו שהקילו בה בהפסקה כפ' הקילו בשתיית מים, ולא קפדי. אבל בקידוש לא אשפחן. וכן הנראה לי מן הירושלמי וכו'. אלא שמע מינה דבקידוש קפדי ואפילו אמאי, וכן נהגו, ומנהגן של ישראל תורה היא. ע"כ. ומשמע מזה, שגם לגבי הבדלה היה ראוי לאסור גם שתיית מים, ורק זו היא קולא שהקילו לגבי הבדלה.

ובספר דעת תורה למהרש"ם (סימן רצט) הביא מפרי עץ חיים (שער יח פרק כד), וז"ל: מאד הזהירני מורי ז"ל שלא לשתות מים קודם הבדלה, ואמר לי בפירוש פי כל השוטה מים באותו הזמן ימות באספיה. אבל אם היה אוכל סעודה שלישית ונמשך בלילה, אין בכך פלוס. ע"כ. והובא גם בכף החיים (סי' רצט). אלא דמדינא דגמרא אין איסור בשתיית מים קודם ההכרעה, וכמבואר. ומה שאמרו במדרש שהוא גוזל את קרוביו הפתים וכו', כבר ביארנו שאין זה אלא במים שבנהרות ולא במים שבפתיים. [והדבר קצ"ע, שלכא' דברי האר"י בזה הם היפך התלמוד, וראה בברכת יצחק מה שפכת בזה].

ומה שכתבנו שאם היה יושב ואוכל מבעוד יום, וחשכה לו, אינו צריך להפסיק אפילו הוא אחר צאת הכוכבים, כן הוא בשלחן ערוך שם. וראה מ"ש בזה בשו"ת זכור ליצחק (סי' פב). ע"ש.

וכתב המשנה ברורה (סק"ד), דמ"ש בש"ע שא"צ להפסיק, היינו אפילו לקריאת שמע ולתפלה, כיון שהתחיל בהיתר, דהיינו מבעוד יום, ואין להחמיר בזה להפסיק, שא"כ היה נראה כמגרש את המלך. ואם התחיל לאכול בתוך חצי שעה שקודם צאת הכוכבים אין לסמוך על קריאת השמש לביהכ"נ, שיש מקצת שאין הולכים לביהכ"נ

א. אסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקים, [חוץ ממים], משתחשף עד שיבדיל על הכוס. אבל אם היה יושב בסעודה ואוכל מבעוד יום, וחשכה לו, אין צריך להפסיק מלאכול ולשתות, ורשאי להמשיך באכילה ושתיה כל צרכו, עד ברפת המזון. ואם שכח להבדיל בתפלה והבדיל על הכוס, מותר לו לאכול ולשתות אף שלא אמר אתה חוננתנו בתפלה (שם עמוד תתפה).

ובהערה (שם) כתב בגמ' (פסחים קה.) ובש"ע (סי' רצט סעיף א). ואע"פ כן אמר רבא (בפסחים קז.) הלכתא אם טעם מבדיל. וכ"ה בטור ובש"ע (סימן רצט ס"ה). ועיין בתשובת הגאונים (שערי תשובה סימן פ), ובשו"ת בשמים ראש (סימן שעח), ובשו"ת שלמת חיים (סי' סה), ובשו"ת משנה הלכות ח"ז (סי' לז). ע"ש.

והנה בגמרא (שם) אמרו, ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה, אבל בשתיה לא, ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושכרא, אבל מיא לית לן בה, ופליגא דרב הונא, דרב הונא חזייה גברא דשתה מים קודם הבדלה, אמר ליה לא מיסתפי מר מאספיה, דתנא משמיה דר' עקיבא כל הטועם פלוס קודם שיבדיל מיתתו באספיה, רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמאי. ופירש הרשב"ם שם, דלא קפדי אמאי, היינו קודם הבדלה, אבל קמי קידושא קפדי משום כבוד שבת. והרמב"ם (שבת פרק כט ה"ה) כתב, אסור לאדם לאכול או לשתות יין משקדש היום עד שיקדש. וכבר עמדו על דברי הרמב"ם, דמשמע מיניה דמים שרי לשתות קודם הקידוש, והרי בגמרא לא התירו שתיית מים אלא קודם הבדלה ולא קודם קידוש. וכן תמה בהגמ"י, דקודם קידוש לכולי עלמא אסור אפילו מים, וסוגיין לא מיירי אלא קודם הבדלה. וכן כתב במגיד משנה, שהרשב"א

להמשיך לאכול פשיגוע ספק חשכה עד שיבדיל. (וע"ע בשמירת שבת פהלקתה ח"ב עמוד רה).

אולם נראה שיש לסמוך ע"ד האחרונים הנ"ל להקל. ומעשים בכל יום, שאנו מתחילים בכל שבת לסעוד סעודה שלישית כמה דקות קודם השקיעה, מפני מצות הרבצת התורה ברבים בשבת עד סמוך לשקיעת החמה, כי זכות הרבים דבר גדול הוא, (כמ"ש מרן בש"ע סי' פט ס"ו). ולכן נראה שאין לחוש בזה לחומרת הרב בן איש חי, שכתב לאסור לאכול בספק חשכה עד שיבדיל, שהעיקר לדינא כמו שהסכימו רוב האחרונים הנ"ל שלא אסרו אלא בודאי חשכה, ושכן נהגו להקל רבים מגדולי ישראל. וכן אם התחיל סעודה שלישית בתוך חצי שעה קודם חשכה, רשאי להמשיך לאכול, משום עונג שבת, וכמסקנת האחרונים הנ"ל. ודלא כמ"ש באור לציון ח"ב (עמ' קצה אות ח), שאם התחיל בסעודה שלישית פחות מחמש דקות קודם השקיעה אין לו לאכול יותר מפביצה. ע"ש. וליתא. וכמבואר.

ורשאי להמשיך באכילתו גם אחר צאה"כ, וכמו שכתבו התוספות פסחים (קה. ד"ה אבל לשתייה מפסיקים), פירוש שתייה בלא סעודה, שאין בשתייה קביעות, לפיכך מפסיקים. עכ"ל. וכ"כ המאירי (עמוד רכב); שאע"פ שאם היה יושב ושותה, צריך להפסיק, מ"מ פשהוא בסעודת אכילה אינו מפסיק אף בשתייה, שכל שתייה שבאכילה דינה באכילה. ויש חולקים בזה, ואל תחוש לדבריהם. ע"כ. וכ"כ להקל בעל המאורות (עמוד רצב), ומשום שאם לא יוכל לשתות הרי שבעל פרוח יפסיק מאכילתו. ע"ש. וכ"כ מרן הב"י, שיש לדייק מפירוש רש"י (קה), שאם קבע סעודה, שותה בתוך סעודתו, וא"צ להפסיק משתייה. ע"ש.

ואף על פי שפסקי רבי ישעיה מטראני (פסחים קה. עמוד סב) כתב, שאסור לשתות יין קודם הבדלה, ואע"פ שגמ' שכתב סעודתו. וכ"כ הרי"א. ע"ש. מ"מ לדינא נקטינן כרוב הפוסקים להקל בשתייה שבתוך הסעודה. ואפילו בשתיית יין.

ונראה פשוט שבסיום הסעודה רשאי לאכול פירות שהובאו לו לקינוח סעודה, משום שהם בכלל

במוצאי שבת (מג"א). עכ"ד. ובאר (סי' רלה סק"ו) כתב ע"ז, ואפשר להקל, שהכל זוכרים ממצות הבדלה. ע"כ. וכן הסכים להקל בספר תורת חיים סופר (סי' רלה סק"ז).

ובהנהגות הגר"ח צאנזר כתב, ולכאורה הדבר צ"ע, דא"ו יהיה מותר להתחיל בסעודה שלישית בספק חשכה, תיפוק ליה שאין להתחיל בסעודה משום קריאת שמע ותפלה של ערבית, וי"ל דשאני הכא שסעודה שלישית היא מצוה עוברת ואינה נדחית משום הספק שמא יעבור זמן ק"ש ותפלת ערבית. פן נ"ל עיקר. ע"כ.

וכ"כ הרב תורת שבת (סק"א), שאע"פ שחצי שעה קודם זמן ק"ש אסור לאכול, כדאיתא בסי' רלה, מ"מ משום עונג שבת שהוא חייב בכל יום השבת עד שחשכה, לא שייך להחמיר כלל, שהחומרא בזה היא קולא לענין ביטול מצות עונג שבת. ע"ש. ויש סמך לדבריו ממ"ש בס' מעון הברכות (ברכות ב:) ע"ד התוס' שם אהא דתנא מאימתי קורין את שמע, משעה שהעני נכנס לאכול פתו, והקשו התוס', ותימה, עני גופיה מתי יתפלל וכו', ולכא"ו קושיותם תפול גם על ר"מ שאמר משעה שבני אדם נכנסים לאכול פתם בערבי שבתות, וי"ל עפמ"ש הצ"ח דהא דלא הקשו תוס' ממתני' משעה שהפנהים נכנסים לאכול בתרומתן, ה"ט משום שאכילת תרומה מצוה היא, ולכן מותר להתחיל בה בזמן ק"ש. לפ"ז י"ל דסעודת שבת נמי מצוה היא, ומש"ה לא אסרו.

גם בקצות השלחן (סי' צד בדה"ש אות ו) כתב, שבסעודה שלישית המנהג פשוט להתחיל אפילו בתוך חצי שעה לצאת הכוכבים, ואפילו אין לו שם מי שיזכירנו לק"ש ותפלה, וצריך לומר שבמקום מצוה עוברת בסעודה שלישית, לא גזרו חז"ל, ועוד י"ל וכו'. ולפ"ז אפילו אם יצא י"ח סעודה שלישית, אלא שתאב לאכול עוד, רשאי להתחיל מבעוד יום, אע"פ שהוא בתוך חצי שעה לצאת הכוכבים. ע"ש.

ונראה שבצירוף סברת רבינו תם וסיעתו, שמרן פסק כמותם, יש לסמוך על טעמים אלו להקל.

אמנם בספר בן איש חי ש"ב (פרשת ויצא אות יח) כתב, שאם התחיל לאכול תוך חצי שעה קודם חשכה, אסור

להתחיל. ולפ"ז יפה נהגו בסעודות גדולות שמתחילים לאכול בספק חשיכה, דכיון דרבים הם מדברי אהרן ע"כ.

וכן משמע מדברי בעל המאור (פסחים שם), שכתב, שאין אתם צריכים לקובעה משעה שקדש היום, שהוא בתחלת שקיעת החמה, כי היא קובעת עצמה, בעיצומה של השבת דהיינו משתחשך דהיינו צאת הכוכבים. [וכתב בס' המכתם (עמוד תמה), שדעת הרז"ה שא"צ לפרוש בספק חשכה עד שיקדש היום בודאי, שכשם שאין השבת קובעת למעשה עד שתחשך לגמרי, ה"נ אין צריך לפרוש עד שתחשך לגמרי. ע"כ. וכ"כ במאמר מרדכי (סי' רעא סק"ה) שלד' הרז"ה אין איסור לאכול אלא בודאי חשכה ולא בספק חשכה].

ולכן כתב המשנה ברורה (סק"א), שאם עדיין לא אכל סעודה שלישית בודאי שצריך לאכול אפילו לאחר שקיעה, [וע"ש לגבי שאר אכילה ושתיה אם הוא תאב לאכול ולשתות]. וכתב בשער הציון (אות ב), שלדבר מצוה שהיא סעודה שלישית יכול לסמוך על שיטת הרז"ה, וגם י"ל דאיתי ספק מצות עשה דרבנן ודחי ספק איסור דרבנן דאכילה קודם ההבדלה. וכן נהגו העולם להקל, ואפי' לשאר אכילה אין להחמיר, שיש לסמוך בזה על רבינו תם שפסק כמותו בש"ע (סי' רסא), שעדיין לא התחיל זמן בין השמשות. ע"כ.

והנה גם הרי"ז בפסקיו (פרק ערבי פסחים אות כא) כתב, נראה בעיני שלא אסרו לו חכמים לשתות אלא אחר חשכה, אבל בבין השמשות מותר לו לשתות, שסעודת בין השמשות הרי היא פסעודת שבת בין בכניסתו בין ביציאתו, שמוסיפין מחול על הקדש. ע"כ. והרב אליה רבה (סק"ה) הביא דברי הט"ז וסייעו מדברי הרי"ז, וכתב דמ"ש הרי"ז שמוותר לו לשתות, היינו משום דמירי בשתיה, אבל הוא הדין לאכילה דשרי. [וכן מוכח מסיום דברי הרי"ז שכתב שסעודת בין השמשות כסעודת שבת וכו'].

אמנם הגר"ז בש"ע (סימן רעא בקונטרס אחרון סק"ג) כתב לדחות דברי הט"ז, ושאר הרז"ה י"ל שהוא אוסר בספק חשכה. ושכן דעת רוב הראשונים והאחרונים. ע"ש. גם הרב מאמר מרדכי (סק"ב) כתב, שלדעת מרן

הסעודה, אע"פ שטעונים ברכה בפני עצמם. וע' בשו"ת שאילת שאול (סי' לד.) ודו"ק.

וימה שכתבנו שאם שכח להבדיל בתפלה והבדיל על הכוס, די בהבדלה שעל הכוס, ומותר לו לאכול ולשתות אע"פ שלא הבדיל בתפלה. פשוט הוא. ואף שבמשנה ברורה (ס"ק לה) כתב, ואין צריך לומר כל הלשון של ההבדלה, ומ"מ לענין אכילה לא מהני עד שיבדיל הבדלה גמורה על הכוס וגם בתפלה. ע"כ. הנה אין פונתו שאם הבדיל רק על הכוס אינו יכול לטעום כלום אפילו בדיעבד, עד שיבדיל גם בתפלה, דזה ודאי אינו, ובשער הציון שם כתב, אם לא שהתפלל ושכח להבדיל דאז די בכוס לבד. ע"כ. וכן מבואר מדברי מרן בש"ע, שכתב בריש הסימן, דאסור לאכול שום דבר או אפי' לשתות חוץ ממים משתחשך עד שיבדיל. הרי שתלה הכל בהבדלה שעל הכוס, ואין ההבדלה שבתפלה מעכבת.

לאכול או לטעום בבין השמשות שהוא ספק חשיכה

ב. אסור לאכול או לטעום אף בבין השמשות שהוא ספק חשיכה. ומכל מקום אם טעה ואכל קודם שהבדיל על הכוס, יכול להבדיל אחר כך. ומי שלא הספיק לעשות סעודה שלישית עד אחר ששקעה השמש ונתפסית מעיניו, מותר לאכול סעודה שלישית, עד כרבע שעה אחר השקיעה. והדין כן גם אם רוצה לאכול כזית פת הבאה בכיסנין לצאת ידי חובת סעודה שלישית, דרשאי לאכול העונה בזמן בין השמשות (שם עמוד תתפו).

ובהערה (שם) כתב ראה לעיל עמוד תרפא. ושם הובאו דברי הט"ז (סי' רצט סק"א), שלדעת הטור ומרן הש"ע אין איסור לאכול בספק חשכה, אלא רק בודאי חשכה. שהרי כתבו "עד שיבדיל", ובספק חשכה לא שייך הבדלה, וסיים, ומ"ש מו"ח הב"ח לאסור אף בספק חשכה, לי נראה דש"ד לסמוך על הרא"ש והטור להתיר בספק חשכה. עכת"ד. וכן הסכים הרב נהר שלום. וכ"כ הרב תוספת שבת (סי' רצט), שהביא מ"ש הב"ח שאסור להתחיל בסעודה בספק חשכה, וסיים, והט"ז כתב שלדעת הרא"ש אין להחמיר אלא בודאי חשיכה, אבל בספק חשיכה מותר

בש"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס לבוב סי' תלה) שכתב, מורי רבינו אינו רגיל למחות מלשונות יין בבין השמשות של מוצאי שבת. ע"כ. וכ"כ בספר תשב"ץ (אות טז). וכתב בהגהת שבטת הנרות (בביאור על ס' התשב"ץ שם), דס"ל למהר"ם שמפנין שאיסור אכילה ושתיה קודם הבדלה הוי מדרבנן, בבין השמשות י"ל ספיקא דרבנן לקולא וכו'. ע"ש.

וכן הרב תורת שבת (סק"א) הביא דברי המג"א שאוסר בספק חשכה, וכתב עליו, ולא ידעתי למה הכריע לפסוק נגד הפוסקים דסבירא להו דדוקא כשתחשוך אסור לו לאכול ולשתות, ולא בספק חשכה, ומה טעם יש לאוסרו כיון שעדיין לא חלה עליו חובת ההבדלה, דהא לכתחלה אסור להבדיל קודם חשכה בלי אונס. [כמו שמבואר להדיא בש"ע סי' רצג ס"ג]. והחומרא בזה היא קולא לענין מצות עונג שבת. ואפשר שגם לדעת הר"ף והר"ן בספק חשכה מותר לאכול. ע"ש.

והנאמן ממונקאטש בש"ת מנחת אלעזר ח"א (סימן לג) כתב, שרבים מגדולי ישראל נוהגים להתחיל סעודה שלישית אף אחר שקיעת החמה, כד' הט"ז, וכן מנהג העולם, ויש להביא ראיה לזה מהגמרא סופה (דף מו:), אי אתרמי ליה סעודה בבין השמשות. ע"ש. (וע"ע בש"ת יד אליהו רגולר סימן יח אות א). גם באשל אברהם מבוטשאטש (סי' רצט) כתב, ובכדי שלא נבטל סעודה שלישית דשבת קודש, אנו נוהגים להקל לעשותה בבין השמשות.

והגר"ח דרוק בספר אורות חיים (עמוד שצה והלאה) האריך מאד בזה, והעלה דשפיר כתב הט"ז דמה שנהגו העולם להקל לכתחלה להתחיל לאכול סעודה שלישית בבין השמשות, יש להם על מה לסמוך על הרבה מן הראשונים, וכפשוטו לשון הש"ע, שרק משתחשוך אסור, דהיינו ודאי חשכה אבל בספק חשכה מותר. עכ"ל. וכ"כ בש"ת זכרון יוסף (סי' נו), שכן המנהג. וע"ש.

והנאמן רבי יצחק אייזיק חבר בסדר זמנים (סי' ז דף ל ע"א) האריך על דברי הט"ז, וסיים, אף נראה לי טעם אחר ליישב המנהג שנוהגים להתחיל בסעודה שלישית בספק חשכה, משום שכשם שמצוה דאורייתא דוחה איסור דאורייתא, כך קיום ספק מצוה דרבנן כסעודה שלישית, דוחה ספק איסור דרבנן, ומ"ש (פסחים קה).

אסור להתחיל לאכול בספק חשכה, ומ"ש הט"ז להיפך, לא נהירא. ע"כ.

וכן פסק להחמיר הרב בן איש חי שנה שניה (פרשת ויצא אות יח), שהאיסור לאכול ולשתות קודם שיבדיל הוא גם בספק חשכה. ע"ש.

אולם הגאון מהר"ח צאנזר בהגהותיו (סי' רצט) כתב שדברי הט"ז נכונים להלכה. וכן עיקר. ע"ש.

וכן בש"ת זכור ליצחק הררי (סי' פב דף קנג). כתב, ולפע"ד נראה שהדברים ברורים להלכה כדברי הט"ז, וכל דבריו אמת וצדק, וראויים הדברים למי שאמרו. וכן התימה על הב"ח שהביא מנהג העולם להקל, ואע"פ כן כתב לדחותם וכו'. וכן מצאתי להרב אליה רבה דס"ל כהט"ז, והביא לו סיוע מפסקי הרי"א, והחזיק במעוז בדברי העולות שבת בשם הרי"א, וכתב דמ"ש המג"א להשיג על העולות שבת, בחנם השיגו. וסיים האליה רבה, שבפסקי התוס' כתבו, דבעל נפש יחמיר בספק חשיכה, אבל אין למחות ביד הנוהגים להקל. משמע שכן הדין אין איסור בספק חשכה. והגר"ח פלאג"י בכף החיים (סי' לו אות עח) הביא מ"ש הרב זכור ליצחק להקל.

והנה המג"א (סי' רעא סק"י) הביא דברי מרן הפוסף משנה (הלכות ברכות פ"ד ה"ח), שסובר שלא אסרו אלא בודאי חשכה, אבל בספק חשכה מותר. ואילו בש"ע (סימן רצט) משמע שאף בספק חשכה אסור. ע"ש. ולפי ד' הט"ז לק"מ, כי גם כאן אינו אוסר אלא בודאי חשכה. וכן העיר בספר המנוחה הטהורה (קני המנוחה סי' רעא סק"ו), שלדברי המג"א נצטרף לומר שמרן חזר בו בש"ע, והוא דוחק, אלא הפשוט שכונות הש"ע (סי' רצט), כמו שכתב בכסף משנה, ואינו אוסר בספק חשכה. ע"ש. וכ"כ בערוך השולחן (סי' רצט ס"א), שהדבר פשוט שאם עדיין לא אכל סעודה שלישית, שצריך לאוכלה אף לאחר השקיעה. וכתב שכן יש לדייק מלשון הרמב"ם (פרק כט ה"ה), שכתב, "משציצא היום אסור לו לאכול ולשתות ולעשות מלאכה עד שיבדיל". ומלשון "משציצא היום" מוכח דהיינו ודאי חשכה, דומיא דמלאכה, אבל בספק חשכה מותר לאכול. ע"ש.

וכן יש לדייק מלשון רש"י בפרדס הגדול (סי' קיח), מיהו אתחולי לא מתחילין "משחשכה" עד שיבדיל. וע'

והרב מנחת אהרן (פלל כ סי' ב, דף קפט ע"ד) הביא מ"ש המאמר מרדכי (סימן רלה סק"ה), שאפילו אם התחיל לסעוד בתוך חצי שעה לשקיעה, צריך להפסיק בצאת הכוכבים לק"ש. וכתב ע"ז, ולי נראה שחומרא יתירה היא, שדוקא כשהתחיל באיסור צריך להפסיק, אבל אם התחיל סמוך לשקיעה קודם צאת הכוכבים, א"צ להפסיק, דלא משתמיט חד מן הפוסקים להשמיענו כן. עכת"ד. והאריך בזה בשו"ת ברית אברהם ח"א (סי' ג), והעלה שמותר להתחיל בסעודה שלישית אחר שקיעת החמה, ואף כשיגיע זמן צאת הכוכבים א"צ להפסיק. ע"ש.

ומי שהיה שבע ביותר, שרשאי לעשות סעודה שלישית ע"י פת הבאה בכסנין, וכיו"ב, כמ"ש בשלחן ערוך (סי' רצא), רשאי ג"כ לעשותה כף אחר שקיעת החמה. וכ"כ הרה"ג ר' עובדיה הדאיה בתשובה שבספר רבבות אפרים (ח"א סי' רסד). [ובפרט שרוב ככל מזונות שלנו הם ספק המוציא, ומספק פסק מרן לברך על כולם מזונות, ורק אם נתקיימו כל הג' תנאים של פת הבאה בכסנין הוי ודאי מזונות].

ויש לעיין לגבי האוכל סעודה שלישית ביום טוב, וכפי דעת הרמב"ם שחובה לעשו תג' סעודות ב"ט, אלא שמרן פסק בש"ע (סי' תקט) שלא נהגו לעשות בו סעודה שלישית. ומ"מ רבים נוהגים ביום טוב של שביעי של פסח לאכול סעודה שלישית, משום חביבות המצה, וכמנהג הגר"א. ויל"ע אם צריכים להפסיק מיד בשקיעה, או שגם בזה יש להתיר כיון שהתחילו בהיתר. ועכ"פ יש מקום להקל להם עד צאה"כ, משום די"א שאיסור אכילה לפני הברלה לא חל על צאה"כ, וגם יש כאן ס"ס, דשמא ביה"ש יום הוא, ושמא הלכה כר' יוסי שכל משך ביה"ש יום הוא, ובכה"ג שהתחיל בהיתר יש מקום להקל. ועיין.

ומה שכתבנו לאסור טעימה שלא בסעודה בספק חשיכה, לכאורה צ"ע מדוע, שהרי יש כאן ד' ספיקות. שמא ביה"ש יום, ושמא כר' יוסי, ושמא כר"ת, ושמא כל האיסור מתחיל רק בצאה"כ. וצ"ל כיון שהמנהג פשוט כדעת הגאונים בענין צאה"כ, אין להקל בטעימה בלא סעודה, מטעם שנחשב כאילו נהגו וקבלו להחמיר בזה, ואין לפרוץ גדר. ומהאי טעמא חלילה להקל במלאכה, אפי' דרבנן, בביה"ש של ער"ש, אע"פ שיש ג' ספיקות, דכיון

שאסור להתחיל לאכול קודם הברלה, לא מירי כלל לענין סעודה שלישית, אלא מירי שפבר קיים מצות סעודה שלישית בעוד היום גדול, ועכשיו רוצה לאכול עוד. וע"ע בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' יד אות ב), ובשו"ת אבני ישפה (סי' ע).

ונראה להוסיף, כי בבין השמשות שלנו שהוא מיד כשנכנסת השמש מעינינו יש ספק ספיקא להקל, אפילו להחולקים על הט"ז, דשמא הלכה כרבי יוסי (שבת לה.) דס"ל שכל זמן בין השמשות דרבי יהודה (הוא בין השמשות שלנו), יום הוא, ורק לאחר מכן מתחיל בין השמשות, אלא דלענין איסורי שבת אוליין לחומרא כר' יהודה. אך מעיקר הדין הלכה כרבי יוסי נגד רבי יהודה, משום דרבי יוסי נימוקו עמו (עירובין מו:). וכן כתב המשנה ברוצה בביאור הלכה (סוף סי' תטו), שמעיקר הדין בודאי שהלכה בזה כר' יוסי נגד ר' יהודה, כדאמרין (בפסחים ב.) דק"ל עד צאת הכוכבים יממא הוא, ודוקא לענין איסורי שבת מחמירין כרבי יהודה, כדאמר (בשבת לה.) דהלכה כרבי יהודה לענין שבת. וכן כתב עוד המשנה ברוצה בשער הצינן (סי' רלג אות כא), שאפילו לדעת הגר"א דמיד אחר שקיעה מתחיל בין השמשות, בשעת הדחק יש לסמוך על דעת ר' יוסי דס"ל שאז עדיין יום הוא. ע"ש. ושמא בין השמשות יום הוא.

ועוד יש לנו צירוף דעת רבינו תם וסיעתו ומרן הש"ע, שבין השמשות שלנו עדיין יום הוא. ומכיון שיש לנו ספק ספיקא מותר להתחיל סעודה שלישית ולאכול בתוך י"ג דקות אחר שנכנסת השמש מעינינו. וכל שכן בהצטרף דעת הט"ז וסיעתו שכתב להתיר בספק חשיכה דשפיר דמי.

ועיי בעין יצחק חלק ב' (פללי ספק ספיקא) שנתבאר, דספק ספיקא זה לא חשיב ספק ספיקא משם אחד. ובלא"ה כיון שאיסור אכילה קודם הברלה אינו אלא מדרבנן, בדרבנן שפיר מהני אפילו ספק ספיקא משם אחד, כמ"ש הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חאו"ח סימן א אות יט). וכ"כ בשו"ת תשורת שי ח"א (סי' שפה), ובשו"ת בגין עולם (ר"ס לג), ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב (ר"ס לט). ועוד.

היכר מי שלא עשה סעודה שלישית עד אחר ששקעה החמה, יכול לעשותה לכתחלה אחר שקיעת החמה.

שֶׁכֶּבֶד נִהְיָ כִּן וְכַדְעַת הַגְּאוֹנִים, נִחְשָׁב שֶׁקִּיבְּלוּ לְהַחְמִיר בָּזֶה וְאִין לְפָרוֹץ גָּדֵר בְּשׁוּם אוֹפֵן.

אם היה יושב ושותה יין או חמר מדינה, וחשכה, צריך להפסיק

ג. אם היה יושב ושותה יין או חמר מדינה, וחשכה, צריך להפסיק. [ואם הוא בתוך הסעודה רשאי להמשיך]. ואם מקודם השקיעה היה יושב ואוכל מיני מזונות, ושקעה החמה, כל זמן בין השמשות [שהוא בתוך י"ג דקות וחצי אחר השקיעה], רשאי להמשיך לאכול ממיני המזונות, אבל אם חשכה ודאי, דהיינו צאת הכוכבים, צריך להפסיק (שם עמוד תתפט).

ובהערה (שם) כתב פסחים (קה). וכן פסקו הפוסקים והטור וש"ע. וז"ל מרן זיע"א: הנה יש להסתפק אם היה אוכל מיני מזונות וחשכה אם צריך להפסיק, דלכאורה מלשון הגמרא והפוסקים נראה דדוקא בשתייה צריך להפסיק, אבל אכילת מיני מזונות יכול להמשיך, או שמא כיון שסוף סוף גם אכילת מיני מזונות לא חשיבא אכילת קבע, צריך להפסיק.

וראייתי להרב ערוך השלחן (סי' רצט סק"ה) שכתב, ונ"ל שאפילו אוכל מיני מזונות, כיון שלא נטל ידיו לברך המוציא ובהמ"ז, הוי אכילת עראי, וצריך להפסיק. ע"כ. ונראה שכן יש לדייק מלשון רשב"ם (ד"ה והני מילי) דהבדלה אינה קובעת לאפסוקי "סעודתא" וכו'. וכן הוא במאירי. משמע סעודה ממש. גם ראיתי להגרש"ז אויערבאך בשלחן שלמה שכתב, דאפשר שפיון שלא נטל ידיו לברך המוציא ובהמ"ז הוי עראי ולא חשיב אלא כשתייה. ע"ש.

ובשו"ת רבבות אפרים ח"ג (סי' רפד) הביא בשם הרה"ג רבי אברהם יעקב זלזניק שהוכיח מהתוספות (פסחים קה), שהטעם שבשתייה צריך להפסיק, משום שאין בה קביעות, א"כ הוא הדין למיני מזונות דלא מקרי קביעות. ושכן פסק הגרי"ש אגלישיב. וכ"כ להחמיר הרב בעל אבני יספה, שכן מוכח מלשון רשב"ם הנ"ל. ע"ש. וגם בני הרה"ג ר' יצחק נר"ו כתב בילקוט יוסף (שבת א,

עמוד תיד ותפא), שאם היה אוכל פירות ומגדנות וחשכה צריך להפסיק.

וראייתי בשו"ת באר שרים ח"ה (סוף סי' ד) שהביא מ"ש בספר ילקו"י, וכתב עליו, ולא ציין שום מקור לדינו, ולא ידעתי מנין לו זאת, ולי נראה שגם בסעודת מזונות ופירות א"צ להפסיק. ע"כ.

ותמיהני עליו שלא ראה דברי הערוך השלחן הנ"ל. וכבר כתבנו שכן משמעות לשון רשב"ם. כל קבל דנא ראיתי הלום בשו"ת שרגא המאיר ח"ב (סי' עא) שהביא דברי הערוך השלחן. וכתב עליו, שלא ציין שום מקור לזה וכו'. וסיים, ולכן נ"ל שאם היה אוכל מיני מזונות וחשכה א"צ להפסיק. ואפשר שהוא הדין לפירות. ע"ש. וכ"כ להקל בשו"ת מענה לשון ח"ג (חיד"ו סי' טז אות ב).

וכן העלה בשו"ת שבט הלוי (ח"ח ס"ס לו), שאף שמשמעות הפוסקים דבאכילה דשרי, הוא מטעם קביעות סעודה דהיינו ברפת המוציא ובהמ"ז, מ"מ מלשון הלבוש שכתב הטעם שבאכילה אינו צריך להפסיק, כיון שקבע לכבוד שבת נמשך השבת עם קביעתו, וכל שמכיון לצאת ידי חובת סעודה שלישית במיני תרגימא אם כן דינו כסעודת שבת, ושפיר שייך בזה מ"ש הלבוש שנמשך השבת עם קביעתו. ע"כ.

ולכאורה משמע מדבריו דמיירי שאכל מיני תרגימא לשם סעודה שלישית, אבל אם סעד מבעוד יום, ואוכל מיני תרגימא להנאתו, צריך להפסיק. ובלא"ה יש מקום להרהר אחר הראיה שהביא מהלבוש.

וע' בתוס' רבינו פרץ (פסחים קה) שכתב, אבל לשתייה מפסיקינו, והיינו טעמא משום דדוקא באכילה א"צ להפסיק, שהסעודה נמשכת עד שתגמר, וחידא מילתא היא, אבל השתייה כל כוס וכוס ששותה לחודיה קאי, והנה ליה פהתחלת שתייה, ולכן מפסיקים. ע"כ.

רפ"ז נראה שיש להקל באכילת מיני מזונות כיון שאכילה אחת היא, (שבכ"ה אחרונה עושה אותה אכילה אחת), ולא דמי לשתייה שכל כוס לחודיה קאי.

ורעניו דינא נ"ל שבספק חשכה רשאי להמשיך לאכול מיני מזונות, (בצירוף סברת רבי יוסי בדין בין השמשות), אבל

השני, מתוך שעיסקר ההבדלה בשתייה, נמצא שרק בשתייה צריך להפסיק, אבל בפירות רשאי להמשיך לאכול. וכיון שאיסור זה מדרבנן, לפיכך יש להקל בדבר גם בפירות להמשיך אכילתו גם אחר השקיעה. [וכן העיר בספר אבני לוי עמ' קכד].

ועיין במנוח"א (ח"א פ"ט ס"א) שכתב בדברינו בילקוט יוסף הנז', שאם היה אוכל פירות וכדו' ושקעה החמה, צריך להפסיק אכילתו, שאין זו אכילה חשוכה. וכתב, שכן מוכח מלשון הרמב"ם (פרק כט מהלכות שבת הלכה יב). ע"ש.

אולם המעיין בדברי הרמב"ם יראה דלא מוכח ולא מידי. דז"ל הרמב"ם שם: היה אוכל בשבת ויצא השבת והוא בתוך סעודתו גומר סעודתו ונוטל ידיו ומברך ברפת המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו, ואם היה בתוך השתייה פוסק ומבדיל, ואחר כך חוזר לשתייתו. ע"כ. ומדסיים הדין לגבי שתייה, משמע דלגבי אכילת פירות ומגדנות לא חייב להפסיק אכילתו. ומה שכתב בתחלת דבריו גבי סעודה, דיבר בהוה שפך הרגילות לקיים סעודה שלישית בפת, ונמשכה סעודתו אחר השקיעה. אבל גם באכילת פירות יכול להמשיך באכילתו. ואף שיש לדייק מהרישא שכתב הדין גבי סעודה, הא יש לנו לדייק איפכא מהסיפא, ואם כן לא מוכח ולא מידי. וע"ש באבני לוי שעמד בזה, כיעו"ש.

אין הנשים להקל לאכול קודם ההכרלה

ד. יש מי שכתב שנשים המקילות לאכול ולשתות קודם ההבדלה, כשהבעל מגיע מאוחר לביתו, בהיותו טרוד בלימודו עם חברותא וכו', יש להן על מה לסמוך, אולם לדינא דין הנשים בזה כדין האנשים, שגם הנשים אסורות באכילה ושתייה [לבד ממין] קודם ההבדלה על הכוס. ובפרט דחמירא סננתא מאיסורא, שכל האוכל קודם הבדלה מיתתו באספריה (שם עמוד תתצא).

ובהערה (שם) כתב הנה יש שרצו לומר סבא, דאצל האשה קיום מצות ההבדלה, תלוי בדעת אחרים, באשר היא ממתינה לבעלה שיבוא להבדיל בשבילה [פי' למ"ד, שהנשים לא יבדילו בעצמם רק ישמעו

בדאי חשכה יש להפסיק. שהרי כתב מרן הב"י שדעת הרי"ף שבדאי חשכה אפילו בסעודת פת פורס מפה ומבדיל. וכן דעת הסמ"ג ובעל העיטור. וכן פסק בדבריהם מהר"י קולון (סי' צו). ואף מרן הש"ע הביא סבא זו בשם י"א. ובתשובת הגאונים (שערי תשובה סי' קיט) פסקו שם כדעת הרי"ף. וכ"כ בספר העתים (ס"ס קנה) בשם ר"ש הנגיד. ע"ש. ואף דאנן בדידן נקטינן כסתם מרן, שפסק פהרא"ש שאף בודאי חשכה אינו מפסיק. וכ"כ בספר הפרדס לרבינו אשר בר חיים (עמוד קכג) בשם הרי"י מלוניל. הבו דלא להוסיף עלה להקל אף באכילת מיני מזונות. ודו"ק. [ע"כ ממרן זיע"א].

ובש"ת אור לציון ח"ב (פרק כב אות ח) כתב, שאף אם התחיל לאכול מיני מזונות קודם השקיעה במוצ"ש, רשאי להמשיך אחר השקיעה. דמפיון ששייך בהם קביעות כשאוכל מהם שיעור סעודה, אף אם אוכל פחות משיעור קביעות סעודה, מ"מ נחשב קביעות לענין זה שיוכל להמשיך אף לאחר חשיכה. ע"כ. ויש להוסיף שרוב ככל מזונות שלנו הם ספק המוציא.

היה אוכל פירות בשבת ושקעה החמה אם צריך להפסיק

והנה בדין זה שהיה אוכל פירות ומגדנות בשבת אחר הצהרים, ושקעה החמה, דצריך להפסיק אכילתו, יש להעיר מדברי המאירי בפסחים (קה) דאע"פ שהשבת קובעת לקידוש, אינה קובעת להבדלה, אלא גומר סעודתו, מ"מ דוקא שהתחיל מבעוד יום, אבל מששקעה חמה אסור לו לקבוע סעודה עד שיבדיל. ואף בהפסק לא הקילו אלא בסעודה, אבל בשתייה ר"ל בלא אכילה, כגון חבורה שהסבו לזמר ולשתות, מפסיקין, שאין זה דבר חשוב להקפיד עליו בהפסקתו. ויש מפרשים, מתוך שעיקר הבדלה בשתייה. ומ"מ לאיזה פירוש שתמצא דוקא בכל שהיא שתייה של יין, או שכר, אבל מים אפילו להתחיל מותר. ע"כ. והנפ"מ בין ב' הפירושים, לענין פירות ומגדנות, דלטעם הראשון "שאין השתייה דבר חשוב להקפיד עליו בהפסקתו", לאו דוקא שתייה, אלא גם בפירות, שדוקא בסעודה [או לכל הפחות פת הבאה בכיסנין] הקילו להמשיך כשהתחיל בהיתר, משא"כ בפירות שאין בזה חשיבות באכילת סעודה. אולם לטעם

ואין הבדל בזה בין איש לאשה. ומה שכתב בזה בליקוטי מהרי"ח ח"ג (דף קלה ע"ב), כפר השיגו בשו"ת יביע אמר ח"ח (או"ח סי' לג).

לשטות מים קודם ההכרעה

ה. **כפר נתבאר שמן הדין מותר לשטות מים קודם ההכרעה, ומכל מקום טוב להחמיר (שם עמוד תתצב).**

ובהערה (שם) כתב בפסחים (קה), רב הונא חזי לההוא גבירא דשתה מיא קודם הבדלה, א"ל לא מיסתפי מר מאספורה, דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באספורה. ומסיק, רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא. ופסק הרמב"ם (פרק כט מהלכות שבת ה"ה) להקל בשתיית מים. וכן פסק מרן בש"ע (סימן רצט ס"א). אבל מדברי תשובת הגאונים (שערי תשובה סי' פ) מוכח שאפילו מים אסור לשטות קודם ההכרעה. וכ"כ בספר פרי עץ חיים (שער השבת פרק כד): מורי הזהיר מאד שלא לשטות מים קודם הבדלה, ואמר לי כי כל השוטה מים בזמן שהוא ימות באספורה. וכתב על זה מהרי"צ מח, מכאן נראה דמה שאמרו בפסחים (קה), שהשוטה מים מיתתו באספורה, יש אומרים דהוי בבין השמשות של ליל שבת, ויש אומרים בבין השמשות של מוצאי שבת, והכי הלכתא דבבבלי שבת אסור מן הדין משום הקידוש של ליל שבת, ואף בבין השמשות דמוצ"ש מפני האספורה. ע"כ. וכ"כ מהר"ם פאפירש בספר אור צדיקים (פרק כט אות לא). וכן כתב בספר מדרש תלפיות (ענף הבדלה). והביא כ"ז בספר יפה ללב (סי' רצט סק"ב). וע"ע בספר קדמות ספר הזהר (עמ' סה), ובכף החיים (סימן רצא אות טוב). ומדינא ודאי שהלכה להתיר לשטות מים קודם ההכרעה כדברי התלמוד והפוסקים. ומ"מ טוב להחמיר. [וראה לעיל (סי' רצב), די"א דלא אסרו אלא בנהרות, אבל לא במים שבבתים שלנו. ואם מיירי קודם הבדלה על הכוס, או בסתם שתיה, כמו בסעודה שלישית, או אחר שפבר הבדיל על הכוס].

מהאנשים], ולכן יש להקל לה באכילה ושתיה קודם הבדלה. אולם ז"א, שהרי לגבי מקרא מגילה, מבואר בש"ע (תרצב ס"ד) שאסור לאכול קודם מקרא מגילה, ולא פלוג לן בין אנשים לנשים, ובפשיטות דין זה הוא גם לשיטת הסוברים שאין האשה מצווה בקריאת המגילה, אלא בשמיעתה מאחרים. [ע' במרדכי פ"ק דמגילה, וברמ"א סי' תרפט ס"ב]. נמצא שגם היכא שהן תלויות בדעת אחרים אין להקל להן לאכול קודם קיום המצוה. ומעתה, גם לשיטת הפוסקים הסוברים שאין לאשה להבדיל לעצמה, וצריכה לצאת ידי חובת הבדלה רק ע"י שמיעת ההבדלה מבעלה, אפילו הכי אסור לה לאכול קודם ההכרעה, ואין לומר בזה דלא אסרו לאכול קודם ההכרעה אלא למי שחייב בעצמו בהכרעה. ודו"ק. ובפרט דחמירא סכנתא מאיסורא, שכל האוכל קודם הבדלה מיתתו באספורה. אכן, לקושטא דמילתא א"צ לכל זה, שהדבר פשוט שהנשים חייבות בהכרעה כמו האנשים, וכמו שהארכנו לעיל.

ואף שבעזר מקודש (אבה"ע סי' סב סק"ח) כתב לדון בזה מצד סברת הפוסקים דסבירא להו דנשים פטורות לגמרי מהבדלה, וידי מצות הבדלה מן התורה יצאו באמירת המבדיל בין קודש לחול, ממילא לענן אכילה הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא. וראה מ"ש בזה בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן סב). ע"ש. מכל מקום פיון שאנו תופסים לעיקר דינא דנשים חייבות בהכרעה פדיון האנשים, לכן גם לענן לאכול קודם ההכרעה אין לחלק בזה בין אנשים לנשים, וגם להן אסור לאכול קודם ההכרעה. ובמשנה הלכות שם העלה דנשים המקילות בזה, כשהפעל מגיע מאוחר לביתו, בהיותו טרוד בלימודו עם חברותא וכו', שפדאי הוא בעל העזר מקודש לסמוך עליו, ע"ש, אף מכל מקום לדינא יש להורות כאמור. וכבר כתבנו לעיל שהפוס' שדגנו בזה, לא ראו דברי רוב הראשונים בזה, ושכ"כ הראב"ה בשם הירושלמי שהנשים חייבות בהכרעה. [ובספר אשרי האיש (ח"ב עמוד קלג) כתב בשם הגריש"א, שאין להתיר לנשים לאכול קודם הבדלה אלא במקום דחק גדול. אולם חולה או יולדת יכולים לאכול קודם הבדלה, אם יש איחור בעשיית ההכרעה בשבילם. ע"כ. ומה שכתב להתיר לנשים לאכול קודם הבדלה, במקום דחק גדול, הנה כן הוא לדינא גם באנשים,

טעה וביד על דבר מאכל קודם ההכרעה אם יטעם מעט

ו. **מי ששכח במוצאי שבת ובירך על דבר מאכל קודם שיבדיל על הכוס, ונזכר מיד, יטעם מעט**

דבר מאכל או משקה, ונזכר מיד, יטעום קצת שלא תהיה ברכתו לבטלה, נזיר שמשון דף מד ע"א. עכ"ל. וכ"כ הקובץ על יד על הרמב"ם (תענית פ"א ה"ד). וראה עוד בספר אגורה באהלך (דף ו סוף ע"ג).

אמנם בשו"ת רבינו יוסף מסלוצק (סו"י יט) כתב, שהזאיל והאיסור של ברכה לבטלה הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, כמ"ש התוס' (ר"ה לג), לא עבדינן אפי' איסור קל במזיד כדי להצילו מאיסור הנעשה בשוגג אע"ג דחמיר טפי, וס"ל דבכה"ג אינו יכול לטעום כלל. ע"ש. וכיו"ב כתב במטה יהודה (דף מא:). ע"ש.

ברם בקושטא מוכח מפל הני רבנותא הנ"ל דלא ס"ל הכי, ובפרט שיש לנו לחוש לדעת הגאונים והרמב"ם ומרן, שאיסור ברכה לבטלה הוי מן התורה, וכמ"ש רבינו מנוח (פרק ב מהל' שופר) בדעת הרמב"ם. וכן מבואר בשו"ת פאר הדור להרמב"ם (סי' קה). וכן הוכיח במישור מרן החיד"א בברכ"י (סי' מו סק"ו), שכן דעת הרמב"ם ומרן הש"ע. וכ"כ בספרו יעיר און (מערכת ב' אות א). וכ"כ בפשיטות בביאורי הגר"א (סימן תקלט סעיף יא), שאיסור ברכה שאינה צריכה מדאורי' וכן כתב הגרי"פ פירלא (ח"א דף מ ע"ג). ועוד. וכמו שנתבאר בשו"ת יביע אמר ח"ט (סי' יא), ובחזון עובדיה (ד' צומות עמוד כד).

גם מה שהעיר הגאון מהרש"ם בדעת תורה (סי' תקסח), דאיסור אכילה חמיר טפי, כמ"ש התוספות (שבת יב:), דגנאי הוא ביותר לצדיק שנכשל במאכל איסור, לק"מ, דהא כתבו התוס' (בגישין ז). דהא דאמרין (ר"ה כא). בסי' תבשילא דבבלאי ביומא צומא רבה דמערבא, הוא משום שאין הדבר מגונה אכילת היתר בשעת האיסור. ע"כ. וכיו"ב כ' הב"ח (ס"ס רד), שאע"פ שהאוכל דבר איסור לפקוח נפש, אין לו לברך כלל, מ"מ חולה שאוכל ביום הפקוח מברך ברפת המזון, כיון שהמאכל היתר, ורק השעה אוסרתו. וע' בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' ז), ובמשנת יעב"ץ (זולטי א"ח סי' מט). ועוד. וה"נ מיירי במאכל היתר. הילכך העיקר ככל הרבנים הנ"ל שיש להתיר. וע"ע בשו"ת יביע אמר ח"ב (חיו"ד סי' ה), ובשו"ת יחיה דעת ח"ד (סימן מא). ע"ש.

ועיי' בילקוט יוסף תפלה כרך א' (מהדורת תשס"ד סימן פט) שכתבנו לדחות מה שכתב מחבר אחד לחלוק על

כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ואחר כך יבדיל על הכוס, כדקי"ל אפילו טעם מבדיל (שם).

ובהערה (שם) כתב פן כתב הרמ"א (סי' רעא ס"ה), שאע"פ שאסור לטעום כלום לפני ההבדלה על הכוס, אם שכח ובירך המוציא על הפת קודם שהבדיל, יטעם תחלה כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. שהרי אין מבדילין על הפת. וכ"כ הלבוש שם. וכתב הא"ר (סק"ד), שיש לדחות מ"ש המג"א בשם תשובת מהר"ם, שיבדיל ואח"כ יברך שנית. שבודאי איסור ברכה לבטלה חמיר טפי מאיסור אכילה קודם הבדלה שהוא חששא דרבנן. ע"כ.

וכתב שם מרן החיד"א בשו"ת ברכה, שכן מתבאר בספר הבתים (עמ' ריז) שכתב, מי ששכח ובירך המוציא קודם שיקדש, ומיד נזכר, צריך שיאכל קצת קודם שיקדש, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ובכה"ג לא מהני לקדש על הפת, שמכיון שלא בירך המוציא לשם קידוש, הרי הקידוש נחשב להפסק בין ברכה לאכילה. ע"כ. וכ"פ הגר"ז (סי' רצט ס"ב). וז"ל: אם שכח ובירך המוציא בודאי לילה ונזכר מיד, יטעם מיד ואח"כ יבדיל, שאם יבדיל מתחלה תהיה ברפת המוציא שברך ברכה לבטלה, שאח"כ יצטרך לחזור ולברך המוציא, כיון שהפסק כ"כ בין הברכה לטעימה. ע"כ. וכ"כ בפתח הדביר (סי' קסז סק"ד), ובקיפה ללב (סי' רעא סק"ד), ובכף החיים (ס"ק לט).

והנה מרן החיד"א בברכ"י יוסף (סי' תקסח סק"א), שכתב, מי שהוא בתענית ושכח ובירך על דבר מאכל, ומיד נזכר, יטעם מעט פחות מכוזית, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, ועולה לו התענית. כ"פ מורי הרב בשו"ת נחפה בפסק (חאו"ח סי' ו). ואע"פ שהרב אדמת קודש (ח"א סי' יג) גמגם בזה, אין דבריו נראים. ומצאתי בתשובת מהר"ר שבתי גרמיזאן בכת"י, והוא מרבנן קשישאי שבעה"ק ירושלים, שנשאל בזה, והשיב שיתעם קצת כדברי מורי הרב ז"ל. עכת"ד. גם הגאון מהר"ר שמואל גרמיזאן בשו"ת משפטי צדק (סי' מה), שנשאל בזה, וכתב וז"ל: נ"ל שיהיה לטעום פחות מכוזית לצאת י"ח ברכתו, ותעניתו לא הפסיד כיון שטעם פחות מכוזית, כדאי' בש"ע (סי' תקסח). עכת"ד.

וכן פסק הגר"ח פלאגי בספר גנזי חיים (מע' ת אות מא, דף קמז ע"ג) וז"ל: מי שהוא בתענית ושכח ובירך על

מַעַט כְּדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה בְּרַכְתּוֹ בְּרָכָה לְבִטּוּלָה. וְרָאָה לַעֲיֹל
שַׁבֵּת אַ כֶּרֶךְ ג', שֶׁפִּתְּבְּנוּ כַּמָּה טַעֲמִים בְּדִין זֶה.

וְהִיכָא שֶׁשָּׂכַח לֹאמַר אֶתָּה חוֹנֵנֵתָנוּ בִּתְּפִלָּה, וְטָעָה וּבִירָךְ
עַל אֵיזָה דְּבַר קוֹדֵם הַהִבְדָּלָה, רָאָה לַעֲיֹל סִימָן רִצַּד,
עֲמוּד תִּשְׁמַח מֵה שֶׁפִּתְּבְּנוּ בָּזֶה.

דְּבָרֵי הָאַחֲרוֹנִים, בְּמִי שֶׁטָּעָה וּבִירָךְ עַל מֵאֲכָל קוֹדֵם הַתְּפִלָּה,
אוֹ שֶׁבִירָךְ עַל מֵאֲכָל חֶלְבִי תוֹךְ שֵׁשׁ שָׁעוֹת לְאַכִּילַת בָּשָׂר,
וְהוֹרָה שְׁלֹא יִטְעוּם, וְסִמָּן עַל הַפּוֹסְקִים הַסּוֹבְרִים דְּאִיסוּר
בְּרָכָה לְבִטּוּלָה אֵינוֹ אֶלָּא מְדַרְבָּנָן. וְזֶה אֵינוֹ, דִּהָא לְדַעַת
הַגְּאוּנִים הָרַמְבַּ"ם וּמֶרֶן הַשְּׁלַחַן עָרוּךְ אִיסוּר בְּרָכָה לְבִטּוּלָה
הוּא מִן הַתּוֹרָה. וְלָכֵן הָעֵינִיקָר לְדִינָא בְּגִידוֹן דִּידָן שִׁיטָּעִם

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בי"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשחת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולת ההור שליט"א
והתקבלו בס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בית הכנסת ובית המדרש
יגדיל תורה

בונים את בית ה'

משכן לאביר יעקב

182 ש"ס << גימטריה יעקב

שותפות חודשית בבניית
מקום תורה, תפילה וטהרה

כל תורם - שותף.

כל שותף - אבן בבניין.

זה הזמן לקחת חלק.

050.901.3000

בנק מזרחי
סניף 426 מ.ח. 371407
ע"ש יגדיל תורה

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם
ספר 'יגדיל תורה בהלכה'

שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ובטל: 0506491414,

0509013000,

0504158840

שוותפים להקים מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת

ובית מדרש יגדיל תורה

ומקוה טהרה לנשים ולגברים

ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'

מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א

סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46

וקבלה דיגיטלית למייל

בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח. 371407 ע"ש יגדיל תורה